25 వ చికిత్స.—

పుత్రజీవిఫలా న్మజ్జా గవాక్షీరేణ పేషయేత్. 390
లేపనాంజననస్యేన కాలదష్టోఽపి జీవతి,

పుత్రజీవిఫలములపప్పును ఆవుపాలతో నూఱి సర్పదష్టులకు గాయమునకు పట్టించినను అంజనము వేసినను నస్యము చేయించినను విషము హరించి జీవించును.

26 వ చికిత్స.—

భృంగరాజస్య మూలం తు త్రిశూల్యాసంతమూలకం. 391
తోయైర్వా తండులీమూలం ప్రత్యేకం విషజిద్భవేత్,

గుంటగలగరవేరు గాని త్రిశూలి అను చెట్టువేరు గాని, తిప్పతీఁగవేరు గాని, చిత్తివేరు గాని యివి యుదకముతో నూఱి పానలేపననస్యములు చేసిన సర్వవిషము హరించును.

27 వ చికిత్స.—

సోమరాజీబీజచూర్ణం సమ్యగ్గోమూత్రభావితం. 392
చరాచరవిషఘ్నం తం మృతసంజీవనం పిబేత్,

భావంచివిత్తులు గోమూత్రములో నానఁబెట్టి గోమూత్రముతోనే నూఱి పుచ్చుకొనినయెడల స్థావరజంగమవిషములు హరించును.

28 వ చికిత్స.—

మూలం తు శ్వేతగుంజాయా వక్త్రస్థం విషనాశనం. 393
పాఠాద్రవేణ తన్మూలం పానే స్యాత్కాలకూటజిత్,

తెల్లగురిగింజవేరును నోటిలో నుంచుకొని రసము మ్రింగుచుండినను, లేక దానినే విషబొద్దియాకురసములో నూఱి త్రాగినను స్థావరజంగమవిషములు హరించును.

29 వ చికిత్స.—

రాజవృక్షత్వచం గ్రాహ్యాం శుక్లం కృష్ణం పృథక్పృథక్. 394
శుక్లపక్షే తు శుక్లాంశాం చతుర్వింశతిభి స్సహ,
మరిచైః పాననిష్ఠస్య కృష్ణే కృష్ణత్వచం తథా. 395
పీత్వా తై ర్నిర్విషో దష్టః కథితం హారమేఖలే,

తెల్లరేలచెక్కను, నల్లరేలచెక్కను తెచ్చి శుక్లపక్షమందు సర్పదష్టుఁడైనవానికి తెల్లరేలచెక్కను, కృష్ణపక్షమందు దష్టుఁడైనవానికి నల్లరేలపట్టను ఇరువదినాలుగుమిరియములను చేర్చి మృదువుగ నూఱి యుదకమున గల్పి పానము చేయించిన సర్వవిషము నిస్సంశయముగా హరించునని హారమేఖలయను విషవైద్యశాస్త్రమందు చెప్పఁబడి యున్నది.

30 వ చికిత్స.—

పూతీకరంజబీజస్య మజ్జానం కారవేల్లకం. 396

పిష్ట్వా పిబే త్ససర్పిష్కం విషం హంతి న సంశయః,

తపసివిత్తులపప్పు, కాకరవిత్తులపప్పు, ప్రాతనేతితో నూరి మాత్ర చేసికొని భక్షించిన సర్పవిషము హరించును.

31 వ చికిత్స.—

పంచాంగ మశ్వగంధాయాం ఛాగీమూత్రేణ పేషయేత్. 397

లేపా త్పానా న్న సందేహో నానావిషవినాశనం,

పెన్నేరుపంచాంగమును మేకపంచితముతో నూరి త్రాగి దానినే గాయమున పట్టించిన సర్వవిషజంతువులవిషము హరించును.

32 వ చికిత్స.—

కృష్ణదుత్తూరమూలస్య చూర్ణం గ్రాహ్యం పలోన్మితం. 398

కరంజతైలకల్కేణ వటీం కృత్వా తు ధారయేత్,

జంబీరస్యరసైః పీత్వా రాద్రీవిషవినాశనం. 399

నల్లయుమ్మెత్తవేరును పలప్రమాణము గ్రహించి తులమెత్తు కానుగవిత్తులనూనె వేసి నూరి మాత్ర చేసి పుక్కిట పెట్టుకొనవలసినదే కాక ఆమాత్రను నిమ్మపండ్లరసమున గలిపి త్రాగిన సర్పవిషము సమస్తవిషములు హరించును.

33 వ చికిత్స.—

లజ్జాళుమూలం నీల్యా వా మూలం స్వచ్ఛేన వారిణా,

పీత్వా రాద్రీవిషం హంతి లేపా ద్గుంజాఫలం తథా. 400

అత్తిపత్తివేరును, నీలివేరును, శుద్ధోదకముతో నూరి పుచ్చుకొని తెల్లగురిగింజపప్పులగంధమును కాటుపైన పట్టించిన సర్పవిషము హరించును.

34 వ చికిత్స.—

గృహధూమం హరిద్రే ద్వే సమూలం తండులీయకం,

అపి వాసుకినా దష్టః పిబే ద్దధిఘృతాన్వితం. 401

కిరుదువ్వ, కూరపసుపు, మానిపసుపు, చిర్రివేరు మెత్తగ నూరి యందు నావు పెరుగు నావునెయ్యి కలిపి త్రాగిన క్రూరసర్పములవిషము హరించును.

35 వ చికిత్స.—

తండులీయకమూలం తు పీత్వా తండులవారిణా,

తక్షకే నాపి దష్టస్య నిర్విషం కురుతే ధ్రువం. 402

చిత్తిరేరును బియ్యపుకడుగులో నూరి త్రాగిన తక్షకదష్టవిష మైనను హరించును.

36 వ చికిత్స. —

శిరీషపుష్పస్వరసే సప్తాహం మరిచం సితం,

భావితం సర్పదష్టానాం పానేనాభ్యంజనే హితం. 403

దిరిసెనపువ్వులరసముతో తెల్లమిర్యాల నేడుదినములు భావనచేసి వానిని పుచ్చుకొనినను, అంజనము వేసికొనినను, తలంటుకొనినను సర్పదష్టవిషము హరించును.

37 వ చికిత్స. —

దేవదారూచిత్రకం చ కరవీరార్కలాంగలీ,

మూలాని వారిణా పిష్ట్వా కాలదష్టహరం పిబేత్. 404

దేవదారుచెక్క, చిత్రమూలము, గన్నేరువేరు, తెలగొట్టుచెక్క అనువాని నుదకముచే నూరి త్రాగిన విషము హరించును.

38 వ చికిత్స. —

పలప్రమాణం ముసలీస్వరసం టంకణాన్వితం,

ముహుస్మనుః పిబే త్యాశు ఘటికాద్వితయం తథా. 405

యామేకంసర్పదష్టోఽపి విషం హరతి సత్వరం,

నేలతాటిగడ్డలరసము పలమాత్రములో పరకతులము వెలిగారమును కల్పి అరగంట కొకతూరిచంతున జాముసేపు త్రాగించిన సర్పవిషము హరించును.

39 వ చికిత్స. —

తిక్తకో శాతకీమూలం ముసలీమూలకం రసం. 406

యామేకం త్రితయం పీత్వా ద్వితులం విషనాశనం,

చేదుబీరవేరురసము రెండుతులములు, నేలతాటిగడ్డలరసము రెండుతులములు వీని నేకము చేసి యొకజాములోపల మూడుమారులు పుచ్చుకొనిన సర్వవిషము హరించును.

40 వ చికిత్స. —

తిక్తకోశాతకీబీజం తిక్తతుంబీఫలబీజకం. 407

కరంజస్య శిరీషస్య బీజాని ప్రత్యేకకర్షకాని,

గోమూత్రే మర్దయే త్పీత్వా సర్వసర్పవిషం హరేత్. 408

చేదుబీరవిత్తులు, చేదుసొరవిత్తులు, కానుగవిత్తులు, దిరిసెనపువిత్తులు, ప్రత్యేకము తులముచొప్పున కూర్చి ఆవుపంచితమున నూరి పుచ్చుకొనిన సర్వసర్పముల విషము హరించును.

41 వ చికిత్స.—

బలాబీజాని సంగృహ్య మర్ద య్యేత్కర్షంచకాంజికే,
మద్భిః పీత్వా యామ మేకం దర్వీకరవిషం జయేత్. 409

పేరాముట్టిగింజలు కర్ష(తుల)ప్రమాణము చూర్ణించి కలిలో కల్పుకొని ఆఱ గంట కొకతూరిచొప్పున జాములోపల నాలుమారులు పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

42 వ చికిత్స.—

పుత్రజీవిఫలే మజ్జా శీతతోయేన పేషయేత్,
లేపనే చాంజనే పానే నస్యే సర్వవిషాపహం. 410

పుత్రజీవివిత్తులపప్పును శీతోదకముతో నూఱి పానలేపననస్యాంజనములు చేసిన సర్వవిషము హరించును.

43 వ చికిత్స.—

శ్వేతార్క మూలం కుటజస్య మూలం
కోశాతకీహింగువచాసమేతం,
అజస్య మూత్రేణ కటుత్రయం చ
పిష్టం విషం హంత్యపి కాలకూటం. 411

తెల్లజిల్లేడువేరు, కొడిసెవేరు, చేదుబీరవిత్తులు, ఇంగువ, వస, త్రికటుకములు మేకపంచితమున నూఱి ముద్దచేసి పుచ్చుకొనిన సమస్తసర్పములవిషము హరించును.

44 వ చికిత్స.—

గోమూత్రై ర్నరమూత్రై ర్వా పురాణేన ఘృతేన వా,
హరిద్రాపానమాత్రేణ విషం హంతి చరాచరం. 412

గోమూత్రములోగాని నరమూత్రములోగాని ప్రాతనేతిలోగాని పసుపుచూర్ణమును కల్పి పుచ్చుకొనిన స్థావరజంగమవిషములు హరించును.

జ్ఞాపిక.

పురాణఘృతము (ప్రాతనెయ్యి) సమస్తము లగుస్థావరజంగమకృత్రిమయోగజవిషములను హరించుటయందమోఘవీర్యముకలది గనుక ప్రాతనేతియొక్క స్వరూప మిట్టిది యని సమస్తజనములకు తెలియవలసిన దావశ్యకమైనందున నిందు క్రింద పురాణసర్పిస్స్వరూప మిట్టి దని తెలుపుచున్నాను.

45 వ చికిత్స.—

పురాణసర్పిస్స్వరూపము

దశవర్షాత్పరం సర్పిః పురాణ మితి కథ్యతే,
యది సర్పవిషార్తానాం సర్వస్థానగతాపహమ్. 413

పదిసంవత్సరములకాలమునకు ముందటినుండి యుంచఁబడియున్న నేయి పురాణసర్పి (ప్రాఁతనెయ్యి) యనఁబడును. దొరికినంత ఆవు నేయి నొకమృష్టిఘటమునకుఁబోసి పైన శరావమును మూసి యేడుచీరమన్నులిచ్చి భూమిలో నాలుగుమూరల పల్లమును త్రవ్వి యందా ఘటమునుంచి పూడ్చివేసి పదిసంవత్సరములు వెళ్లువఱకుంచి పిమ్మట నాఘటమును తీసి జాగ్రత్తగ నుంచికొని ఆయాసమయములలో నుపయోగించుకొనుచుండవలయును. ఈ ప్రాఁతనేయి సర్పవిషములకును తక్కినస్థావరజంగమవిషములకు నుపయోగించుచుండిన తప్పక విషహారణ మగును.

46 వ చికిత్స.—

జలేన లాంగలీకందనస్య త్సర్పవిషాపహం,
వారిణా టంకణం పీత్వా అథవాఽర్కస్య మూలకం. 414
దర్వీకరంవిషం హంతి శీఘ్ర మేవ న సంశయః,

చెన్నచెర్లగడ్డ నుదకమున నూరి నస్యము చేసినను, వెలిగారము నుదకమందు గల్పి త్రాగినను జిల్లేడువేరు నుదకమున నూరి త్రాగినను సర్పవిషము హరించును.

47 వ చికిత్స —

ఇంద్రవారుణికామూల మీశ్వరస్య చ మూలకమ్. 415
తండులీయకమూలస్య రసం సర్పవిషాపహం,

పొట్టిపాపరవేరును గాని, ఈశ్వరవేరునుగాని, చిల్లివేరునుగాని, నూరి రసమును పిడిచికొని పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

48 వ చికిత్స.—

ఖరకందాన్ ఖండయిత్వా రవిజే సప్తభావితమ్. 416
ఛాయాశుష్కం చూర్ణయిత్వా సర్వసర్పవిషాపహం,

కాసరగడ్డను బిళ్లలుగ తరిగి జిల్లేడుపాలలో నేడుమాఱులు భావనచేసి నీడ నార నిచ్చి చింతగింజంత భక్షించిన సర్పవిషము హరించును.

49 వ చికిత్స.—

నరమూత్రం పిబేచ్చాను కాలదష్టోఽపి జీవతి. 417

పాముకఱచినతక్షణమే పుడిసెడుకనమూత్రమును గాని యితరునిమూత్రమును గాని పుచ్చుకొనిన విష మెక్కదు. ఇది మిక్కిలి అనుభవసిద్ధ మైనయోగము.

50 వ చికిత్స.—

కటుకీముసలీమూలం పీత్వా తోయై ర్విషాపహం,

కటుకరోహిణి, నేలతాటిగడ్డలు నీళ్లతో నూరి పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

51 వ చికిత్స:—

గోక్షీరైః రజనీం క్వాథ్య పిబే త్సర్పవిషాపహామ్. 418

కూరపసుపు నావుపాలలో కషాయమును కాచి పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

52 వ చికిత్స.—

గోక్షీరైః రజనీం కుష్ఠం క్వాథ్యమాసం విషాపహం,

ఆవుపాలతో కూరపసపు, కోష్టులను కషాయము గాచి పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

53 వ చికిత్స.—

హరిద్రాకుష్ఠమధ్వాజ్యం భుక్తం సర్పవిషాపహామ్. 419

కూరపసుపు, కోష్టు సమముగ చూర్ణించి అందు తేనె, ఆవునెయ్యి కలిపి పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

54 వ చికిత్స.—

పిభే దరిష్టమూలం చ విషరోగా ద్విముచ్యతే,

కుంకుడువేరును నూరి కుంకుడుగింజప్రమాణము పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును.

55 వ చికిత్స.—

పిబే దస్రం విషం హంతి నాగబిందుకమూలకమ్. 420

నాగముష్టివేరురసమును తీసి త్రాగిన సర్వసర్పవిషములు శాంతించును.

56 వ చికిత్స:—

మూషలీ టంకణం పానే కాలదష్టోఽపి జీవతి,

నేలతాటిగడ్డలరసములో వెలిగారమును కలిపి త్రాగిన సర్పవిషము హరించును.

57 వ చికిత్స.—

—⇒ పొడపాము (పెంజర)లకు విషహరౌషధము. ⇐—

అమృతా నాగమల్లీ చ వల్లీకాంకోలచాలికా. 421
చండాలీ లిందుకీ చైవ మరీచా న్యర్దయే జ్జలే,
అంబష్ఠబీజమాత్రేణ సేవయే దుష్ణవారిణా. 422
రాజిలానాం విషం హంతి పథ్యం చోష్ణోదకాంధసం,

తిప్పతీఁగవేరు, నాగపుల్లవేరు, పుట్టపాదరువేరు, ఊడుగవేరు, వస్త్రగాలితపువేరు, నిలివేరు, తీఁగముష్టివేరు, మిరియాలు ఇవి సమభాగములుగ గ్రహించి యూదకమునసూతి కుంపడుగింజంతమాత్రలు చేసి నీడనారఁబెట్టి యుదయము మొకమాత్రయు, సాయంకాల మొకమాత్ర చొప్పన నుష్ణోదకముతో పుచ్చుకొనిన నన్నివిధములయిన పెంజరలవిష మొకవారములో హరించును. పథ్యము వరియన్నము వేఁడినీరునుమాత్రమే పుచ్చుకోవలెను.

58 వ చికిత్స.—

ఖరకందార్క ఖండయిత్వా దవిజే స్తథావితమ్. 423
ఛాయాశుష్కం ప్రకుర్వీత భుక్త్వా చే త్సార్ధకర్షకం,
మద్వార మేకయామే చ సర్పదష్టవిషం హరేత్. 424

కొసరగడ్డను బిళ్లలవలె తరిగి జిల్లేడుపాలతో నేడుమాఱులు భావనచేసి నీడనారించి సర్పదష్టుఁడు తినవ కఱతులయుచొప్పన జాము సేపటిలో నాలుమాటులు పుచ్చుకొనిన విషము హరించును.

59 వ చికిత్స.—

అర్కకోరక మాదాయ తద్దుగ్ధేన విమర్దితం,
బదరీఫలమాత్రేణ వటుకాన్ కారయే ద్భిషక్. 425
వారంవారం ప్రదాతవ్యం యామేకం పట్పదష్టకే,
దర్వీకరవిషం హంతి అహి బాధాభయం నహి. 426

తెల్లజిల్లేడు లేక, జిల్లేడుయొక్క లేఁత మొగ్గలను కోసి యా మొగ్గలను త్రెంచునప్పుడు స్రవించుపాల నొకగ్లాసులోనికి పట్టి యా పాలతో నా మొగ్గలను నూరిరేగుపండుప్రమాణము మాత్రలను చేసి పచ్చిమాత్రలనే తములపాకు మొదలయినవానిలో పొదిగి కొలగంట కొకతూరి జాముసేపు మ్రింగించిన సర్పవిషము హరించును. సర్పదష్టుఁడు మ్రింగఁజాలనిస్థితియందుండిన నుదకమున కలిపి త్రాగింపవలెను. ఇవి యాఱుమాత్రలకు తక్కువ లేకుండ మ్రింగింపవలెను. అనుభవసిద్ధౌషధము.

60 వ చికిత్స.—

అలాభే తద్వటీ సద్యః వక్ష్యమాణౌషధం పిబేత్,
తూలధూళ్యర్కపత్రాణాం క్షీరన్యంతద్రవాన్వితమ్. 427
గుంజామాత్రం వటీం కృత్వా కాచకుప్యాంతరే క్షిపేత్,
సర్పదష్టస్య దాతవ్యం విషం హరతి తత్క్షణాత్. 428

పైఁజెప్పఁబడినజిల్లేడు మొగ్గలవటుకములు సమయమునకు లభ్యింపనప్పుడుప యోగించుట క్రిందఁ జెప్పఁబడునౌషధమును ముందుగ తయారు చేసి యుంచుకొని సర్పదష్టుల కుపయోగించినతక్షణమే విషము హరించును.

జిల్లేడాకుల కిరువైపుల నంటుకొనియుండెడు దూదివంటి తెల్లనినూఁగును చేతితో గీచి సంపాదించి యొకగాజుపాత్రలో వేసి జిల్లేడులేఁతమొగ్గలను త్రుంచునప్పుడు తొడిమలనుండి స్రవించుపాలతో తడిపి చేతితో చక్కఁగా పిసికి కుంకుడుగింజంతమాత్రలు చేసి నీడ నెండించి యావటుకములను గాలితగులకుండ సీసాలో వేసి కార్కు మూసి యుంచవలెను. ఈమాత్రలను కాలుగంటకొకటిచొప్పున మూఁడుగంటలసేపు మ్రింగించిన సర్పవిషము నిస్సంశయముగ నివర్తించును. ఈమాత్రలు రెండుమాసములు గతించినపిదప నిర్వీర్యము లగును గావున రెండునెలలకొకతూరి క్రొత్తగు మాత్రలను తయారు చేసి యుంచుకొనుచుండవలయును.

61 విషసంజీవినీరసము.—

శుద్ధసూతం గంధకం చ టంకణం శిఖితుత్థకం,
హరిద్రాసమభాగాని నాగవల్లీరసేన చ. 429
దినైకం మర్దనం కుర్యా న్మాషమాత్రం వటీకృతం,
ప్రాతఃకాలేతు సాయాహ్నే మాత్రైకం నరమూత్రకే. 430
పీత్వా సర్పవిషం హంతి మృతసంజీవనం భవేత్,

శుద్ధి చేసినరసము, గంధకము, పొంగించిన వెలిగారము, పొంగించిన మైలతుత్తము, కూరపసపు ఇవి సమభాగములు కూర్చి యొక్కదిన మంతయు తమలపాకుల రసముతో నూరి ప్రాతస్సాయంకాలములయం దొక్కొక్కమాత్రచొప్పున నరమూత్రములో కలిపి పుచ్చుకొనిన సర్పవిషము హరించును. ఇది మృతసంజీవనీరసమని చెప్పఁబడును. ఈయౌషధమును మాషప్రమాణము మాత్రలను చేయవలయును.

62 కాలశైలాశనీరసము.—

సూతకం గంధకం తుత్థం టంకణం రజనీసమం. 431

దేవదాళ్యా ద్రవై ర్మర్ద్యం దినే నిష్కం తు భక్షయేత్,
కాలశైలాశని ర్నామా రస స్సర్వవిషాపహః. 432

రసము, గంధకము, మైలతుత్తము, వెలిగారము, కూరపసపు ఆనువానిని సమాంశములు కూర్చి దేవతాళీస్వరసమున మర్దించి వటుకములు చేసి పూటకు నిష్కప్రమాణము గలమాత్రను పుచ్చుకొనిన నొకదినమందే సర్వవిషము శాంతించును.

63 విషభంజనీరసము —

పిప్పలీం మరిచం కుష్ఠం గృహధూమం మనశ్శిలా,
తాళకం సర్షపా శ్శ్వేతాః గోపిత్తేనచ లోడయేత్. 433
గుటికాంజననస్యేన పానా దంజనలేపనాత్,
తక్షకేణాపి దష్టస్య నిర్విషం కురుతే క్షణాత్. 434

పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కోష్ఠు, కరుగువ్వ, మణిశిల, తాళకము, తెల్లావాలు వీనిని సమాంశములు కూర్చి ఆవుపేరున నూరి మాత్రలు చేసి నీడ నారఁబెట్టి పానాంజనలేపననస్యముల నుపయోగించిన తక్షకదష్టవిష మయినను తప్పక హరించును.

64 విషవజ్రపాతరసము.—

నిశా చ టంకణం చ సజాతికోశం తుల్యం సమాంశం కురు దేవదాళ్యాః,
రసేన పిష్ట్వా విషవజ్రపాతో రసో భవే త్సర్వవిషాపహంతా. 435
నిష్కోఽస్య సంజీవయతి ప్రయుక్తో
నృమూత్రయోగేన చ కాలదంశం,
జడానిషే ణాకులితం తథాన్యైః
విషైశ్చ యం ఘ్నంతి త మాతురం చ. 436

పసుపు, వెలిగారము, జాజికాయలు సమాంశములు కూర్చి దేవతాళీరసముతో నూరి వటుకములు నిష్కప్రమాణముగ చేసి నీడ నారించి యొకమాత్రను నరమూత్రముతో నూరి కలిపి పుచ్చుకొనిన నన్నివిషజంతువులవిషములు స్థావర కృత్రిమసయోగజవిషములు హరించును.

65 తండులీయకఘృతము. —

తండులీయకమూలేన గృహధూమేన చైకతః,
క్షీరేణ సఘృతం సిద్ధం సమస్తవిషరోగనుత్. 437

చిత్రివేళ్లు, కరుదువ్వ ఆవుపాలలో కలిపి నాలవపాలు మిగులునట్లు కషాయము కాచి వడియఁగట్టి అందు ఆకషాయప్రమాణము ఆవునెయ్యి కలిపి నీరుచుండించి ఘృతపక్వమున దించి సేవించిన సమస్తవిషములు హరించును.

66 మృత్యుపాశాపహఘృతము.—

అథ యాం రోచనాం కుష్ఠ మర్కపత్త్రం తథోత్పలం,
పలవేతసమూలాని సరళం సురసాంవచామ్. 438

సకలింగాం సమంజిష్ఠా మనంతాం సశతావరీం,
శృంగాటకం సమంగా చ పద్మకేసర మిత్యపి. 439

కల్కీకృత్య పచే త్సర్పిః పయో దత్వా చతుర్గుణం,
సమ్యక్ కృ క్వేఽవతీర్ణే చ శృశీతే వినిక్షి పేత్. 440

సర్పిస్తుల్యం భిషక్ క్షౌద్రం కృశరతుం నిదాపయేత్,
నాశయ త్యంజనాభ్యంగం పానవస్తిసు భోజనే. 442

సర్పకీటాఖులూతాభి ర్దష్టానాం విషముత్వరం,
యోగజం తమకం కండూర్ మాంసపాదం విసంజ్ఞితామ్. 442

విషాణి హంతి సర్వాణి జంగమస్థావరాణి చ,
కృత్రిమాణి చ యానంతి గరదోషకృతాని చ. 443

స్పర్శా దేవ విషం హంతి గవేసపహతం త్వచం,
మృత్యుపాశాపహం నామ ఘృత మేత త్ప్రకీర్తితమ్. 444

కరకకాయలు, ఎఱ్ఱకలువగడ్డ, కోష్ఠు, పంచుజిల్లేడాకులు, నల్లకలువగడ్డ, బచ్చలిగడ్డలు, ప్రబ్బలివేరు, సరళదారు, తులసి, వస, వెఱ్ఱిపుచ్చవేరు, మంజిష్ఠి, తిప్పతీగ, పిల్లిగడ్డలు, పరికిగడ్డలు, అంతరతామర, పద్మకేసరములు అను నివస్తువులను సమాంశములుగ కూర్చి సకొక్కముక్కగా నలిచి గొట్టి బానకు జేసి యుంచుకు నాలుగువంతులు ఆవుపాలు పోసి అందు కర్షాంశము ఆవునెయ్యి పోసి నిరుచుండునటుల ఘృతపక్వమున కాచి వడిముగట్టి యాఘృతమునకు సమముగ తేనె కల్పి జాడీలకు పోసి ధాన్యపుటము వేసి తీసి జాగ్రతగ నుంచుకొని పానాభ్యంజనవస్య వస్తిలేపనాదుల నుపయోగించిన సర్ప వృశ్చిక లూతామూషికాదసము స్థజంగమవిషములు, స్థావర కృత్రిమ యోగజ దీర్ఘ దూషీవిషాను లన్నియు హరించును. ఇదియె మృత్యుపాశాపహఘృత మని చెప్పంబడును.

67 మంత్రచికిత్సలు. —

——అథ గరుడమన్త్రః.——

ఓం క్ష్వీం వాం=అనేన మంత్రేణ సర్పదంశస్య శిఖాబంధనం కుర్యాత్
ఓం క్ష్వీం దాం=అనేన మంత్రేణ నంష్టస్య నిర్విషం నిర్వాహయేత్

సర్పదష్టో యదా ఘోర స్తం సర్పం దంశయే త్స్వయం,
ముక్తో సౌ మ్రియతే సర్పః స్వయం నిర్విషతాం వ్రజేత్. 445
స్వవస్త్రస్యాపి నిర్వాహనిర్విషీకరణం తథా,
కర్తవ్యం మంత్రిణా శీఘ్రం తత్తథైవ ప్రదర్శితే. 446

... ...

నా ధో నా;

అనేన మంత్రేణ శీతజలఘట మభిమంత్ర్య విషాతురస్య మస్తకే క్షిపేత్, విషం న క్రమతి, ఇతి స్తంభనమంత్రః.

... ...

పక్షౌ.—

అనేన మంత్రేణ విషాణ బంధయేత్.

... ...

వాఁ ధోఁ వాఁ.

అనేన మంత్రేణ అర్క దండ మభిమంత్ర్య విషాతురస్య సర్వాంగే నిర్వాహయేత్

... ...

హాఁ ద స్త్రీ హీ.

అనేన మంత్రేణ నిర్విషీకరణార్థం విషాతురే దండే నామమార్జయేత్; స్తంభోభవతి.

ఇతి గరుడమన్త్రః.

68 అథమంగళవిద్యా.—

ఓం నమోభగవతి, పరమతత్వపరాణ్యక్షరై ర్మహావిద్యోల్లాకానిలఘోరస్మశాన పరిభ్రమణాని అట్టఅట్టహాసినీ, ఉన్మాసపకేనివ సిని, ఏహి ఏహి యోగపీఠస్థితే, త్రిపురే, త్ర్యక్షరే, త్రిపథే, త్రికోణవాసిని, బేతాలాపస్మార యక్ష రాక్షస ప్రేతభూత పిశాచనివారిణి, స్థావర జంగమ కృత్రిమ విషనాశిని, సర్వజ్వరనిపాతిని; ఏహి ఏహి మమపుత్ర పౌత్రపశుబాంధవ దుహితృ కళత్ర పరిజనస్య, భీతస్య రక్షాం, రక్షాం, వజ్రశరీరం కురుకురు, కులే స్థితం రాజకులే స్థితం సుప్తస్థితం జాగ్రత్

స్థితం చతుష్పథే స్థితం బాహ్యస్థితం రక్షరక్షసర్వశంకాం వినాశయ సర్వ దుష్టార్ భంజయ భంజయ ఏకారక్షవిద్యాక్షీ, త్రికోణముద్రాం నివారయ నివారయ బంధబంధ ఆక్రామయ ఉద్యానపీఠప్రసాదేన జాలబంధపీఠప్రసాదేన పూర్ణం గిరిపీఠప్రసాదేన ఏవం చతుఃపీఠప్రసాదేన దేవీ మమప్రసాదం కురు కురు ఏకాహికంద్వాహ్యహికం విషముజ్వరం సన్నిపాతజ్వరం సర్వజ్వరంనిర్ణాశయ, సర్వబాధాం నివారయ, సర్వవిషం భక్ష భక్ష ఏహి ఏహి ఇంద్రజాలం పంచదండేన గరుడపక్షప్రపాతేన మహాకాలరూపేణ సర్వాపదార్ విధ్వంసయ నిర్భయం కురు కురు రక్ష రక్ష మంత్రసిద్ధిం దదాతు; ఓం హ్రీం హ్రీం క్రూం-ఫట్.

ఏకాహి మంగలావిద్యా విషహా దృష్టిప్రత్యయా,
అనయా మంత్రితం తోయం దత్తం సర్వవిషాపహమ్. 417

... ...

69 వ స్వచ్ఛందభైరవీవిద్యా.—

స్వచ్ఛందభైరవీ విద్యా కథ్యతే విషనాశనీ,

విషనాశకమగు స్వచ్ఛందభైరవి యనుమంత్రవిద్య చెప్పఁబడుచున్నది.

ఓం నమో భగవతి స్వచ్ఛందభైరవి మహాభైరవికాలకూటవిషం స్ఫోటయ స్ఫోటయ విస్ఫురయ విస్ఫురయ ఖాదయ ఖాదయ అవతారయ అవతారయ నాస్తి విషహాలాహల విషసంయోగస్థావర విషఅత్యుగ్రవిష జంగమవిష కాలచంచయాపరాఇష్టమంత్రః తటదర్శాయణ ఇథయ ఇథయ ఓంకాలాయ మహాకాలాయ కాలమర్దదేవి అమృతగర్భదేవి ఓం ఓం ఫట్ ఫట్ స్వాహా. అనేన మంత్రేణ ఝాడయేత్ జలంవాచయేచ్చ; నిర్విష స్యాత్ ఇయం స్వచ్ఛందభైరవీ విద్యా ఓం క్రూం క్రూం సం స్వః-హంసః అనే నాభిమంత్రిత పానీయపానేనాపి మార్జనేన వా నిర్విష స్యాత్.

70 వ మహాగారుడమంత్రః.—

ఓం నమ శ్శివాయ గరుడాయ పక్షిరాజాయ దీర్ఘదేహాయ వినతానుతాయ విష్ణువాహనాయ ఛందఃఛందః కుందః పరాంపరాం

ఆవేశయ ఆవేశయ విషం విషం వినాశయ వినాశయ దూర్ నిర్విషాయ హుం ఫట్ స్వాహా.

వాక్యము. పాము కఱచిన మనుష్యుఁడు గాక పాముకఱచినదని సమాచారము తెచ్చిన మనుష్యునకు, వాఁడు త్రాగ గలిగినంత శుద్ధోదకము నొకపాత్రతో తెచ్చుకొమ్మని చెప్పి తెప్పించి యానీటిని తా నందుకొని పైమంత్రముచేత మూఁడుమారు లభిమంత్రించి యానీటిని వానిచేతి కిచ్చి అతిత్వరితముగ (గటగట) త్రాగుమని చెప్పవలెను. ఎంతవేగముగ త్రాగునో; అంతవేగముగ నచ్చట సర్పదష్టునివిషము దిగిపోవును. పాముచే కఱవఁబడినవాఁడు త్రాగ పనిలేదు. వానిని వైద్యుఁడు చూడను కూడా పనిలేదు.

71 వ అన్యో మహాగారుడమన్త్రః.—

ఓం నమో భగవతే మహాగరుడాయ త్రైలోక్యపరిపూజితాయ శ్రీవిష్ణువాహనాయ వజ్రనఖాయ వజ్రతుండాయ వజ్రపక్షాలంకృతశరీరాయ సర్వశత్రునిబర్హణాయ ఏహి ఏహి మహాగరుడ దుష్టాన్ నాగాన్ ఛింది ఛింది దుష్టాన్ రాక్షసాన్ ఛింది ఛింది ఆవేశయ ఆవేశయ బద్ధోఽహుం పట్ స్వాహా.

ఈమంత్రమునుసైతము పైవిధముగనే యుపయోగింపవలెను.

72 వ అన్యోమహాగారుడమన్త్రః.

ఓంనమో భగవతే ఆదిప్రళయకాలప్రచండగరుడాయ పక్షిరాజాయ మహాదంష్ట్రాయ వజ్రదండకరాయ అభయకరాయ హేమహేమగణాయ సర్వసర్పవృశ్చికమూరవిషత్రయాయ మహాగరుడాయ కాశ్యపవినతానందనాయ భూనభోంతరిక్షాయ వజ్రదండాయ వజ్రకంచుక అనంతవాసుకిఐరావతకర్కోటకజయనాగానాం ధం నం ధునగంత గంత కష్టే కంపం శీఘ్రం ఆవేశయ ఆవేశయ అవాంతర తృష్ణ తృష్ణ ఘీఘ్రం ఘీఘ్రం హ్రాం హ్రాం దురదరసర్పరాజసంహారణాయ ఓం ఫట్ స్వాహా.

ఈమంత్రమునుసైతము పైవిధముగనే యుపయోగింపవలయును.

73 వ నాగమన్త్రః.—

ఓంనమశ్శివాయ మహాతక్షకాయ మాహేశ్వరకుండలాయరుద్రోపవీతాయ విషాధిదేవతాయ కామరూపాయ కామగమనాయ మహేం

ద్రహితాయ సుధర్మాధిష్ఠితాయ విషదంష్ట్రాయ విషకోలాహలాయ నిజదంష్ట్రావిషానలభస్మీపటల చరాచరభూతప్రపంచాయ కాలరూపాయ కాలకాలాయ గరళకంఠాయ గరళదంష్ట్రాయ గరళజిహ్వాయ గరళోష్ఠాయ గరళనేత్రాయ గరళనాసాయ గరళశ్వాసాయ గరళకళేబరాయ ప్రచండరోషాయ పాహి పాహి ఏహి ఏహి రక్ష రక్ష కురు కురు అముకస్య విషం నిర్వాపయ నిర్వాపయ ఆకర్షయ ఆకర్షయ స్వీకురు స్వీకురు రసాతలేంద్రాయ మహాతక్షకాయ వాసుకికర్కోటక దుర్యోధనాది సర్పకులమండనాయ నమస్తే నమస్తే నమస్తే హుం హ్రీం ఫట్ స్వాహా.

ఈమంత్రమున నేడుమారు అభిమంత్రించి సర్పదష్టునికంఠమునకు లింగమును కట్టవలయును. రోగికి విషము హరించి చక్కగ స్మృతికలుగునంతకు లింగముల గట్టుచుండవలసినది. పదునొకండు లింగములకన్న నెక్కువగ లింగములు కట్టఁగూడదు.

74 వ మహానాగమన్త్రః —

ఓం నమో భగవతే సర్పకులాధిపాయ ఆదిశేషాయ అనంతాయ విష్ణుతల్పాయ భోగికులమండనాయ సహస్రశీర్షాయ సహస్రపాదాయ ప్రచ్ఛన్నగమనాయ కామరూపాయ వాసుకితక్షకానంత కర్కోటకైరావతజయపా శంఖపాల పద్మ మహాపద్మకులిక దుర్యోధనాది ప్రచండసర్పమండలారాధితపాదపద్మాయ శాంతశమదమాయ వీరవైష్ణవాయ విశ్వంభరాయ వేదవేద్యాయ నమో నమస్తే అముకస్య విషం హరహర ఆకర్షయ ఆకర్షయ ఆశ్వాసయ ఆశ్వాసయ భక్షయ భక్షయ రక్ష రక్ష గృహాణ గృహాణ భోగవతీనాథాయ హాటకేశ్వరసేవకాయ హరిహరాయ భువనత్రయోద్ధారకాయ శుభ్రవపుషాయ ఫణీశ్వరాయ హుం హ్రీం క్షుం ణం రం వం క్రూం ఫట్ స్వాహా.

ఈమంత్రమును పైవిధముగనే యుపయోగింపవలెను. లింగము కట్టుట యనఁగా: అంగుళము వెడల్పు అరగజము నిడివి గల క్రొత్తగుడ్డపేలికను పసుపులో తడిపి ఆపేలిక నడుమ నొకరాతినిగాని సాంబ్రాణిపెళ్లనుగాని పొటిగి ముడివేసి సాంబ్రాణిధూపము దీపనైవేద్యాదు లిచ్చి పైమంత్రముచే నభిమంత్రించి సర్పదష్టుని యొక్క కంఠమునకు గాని కుడిరెట్టకుఁ గాని కట్టవలెను. యిదియ లింగము వేయుట. ఇట్టి లింగములు పదునొకండుకన్న నెక్కువ కట్టరాదు.

75 వ గరుడమన్త్రః.—

ఓం నమో భగవతే గరుడాయ వినతాసుతాయ అమృతహరణాయ నాగాంతకాయ పక్షిరాజాయ పక్షవిక్షేపసంజాతవాతోద్ధూతసప్తకులపర్వతాద్యలంకృతగగనమండలాయ వైకుంఠవాహనాయ నఖవిదారితరక్షోమండలాయ విషవేగవినాశాయ ఆవేశయ ఆవేశయ ఆకర్షయ ఆకర్షయ నాశయ నాశయ ఛింది ఛింది భింది భింది హుం ఫట్ స్వాహా.

ఈమంత్రముచేత పచ్చిజిల్లేడుమండ నేడుమారు లభిమంత్రించి సర్పదష్టుని శరీర మాద్యంతము మార్జనము చేయవలెను. ఇటుల నేడుమారులు మంత్రించిన విషము హరించి యారోగ్యము కలుగును.

ఇతి సర్పచికిత్సా.

శ్రీరస్తు

విషవైద్యచిన్తామణి.

వృశ్చికాదివిషజంతుగణచికిత్సానిరూపక

చతుర్థమయూఖము.

--(o)--

శ్లో. వృశ్చికో ఉచ్చిటింగశ్చ పత్త్రాళీభ్రమర స్తథా,
కండోలీ చర్వణా చైవ సరఘా మశకాని చ. 1
ఏతా న్యష్టా శ్యూకవిషా సద్యఃక్షోభకరాణి చ,

తేలు, మండ్రగబ్బ, ఆకుతేలు, తుమ్మెద, కందిరీగ, అడవియీఁగ, జోఁటీగ, దోమ అనునవి తోకముల్లున విషముగలజంతువు లనఁబడును.

వృశ్చికోత్పత్తిలక్షణము.

సర్పాణా మేవ విణ్మూత్త్రాః కీటా స్స్యుః కిట్టజాయితి. 2
దూషీవిషాః ప్రాణహరాః ఇతి సంక్షేపతో మతాః,

సర్పముల విణ్మూత్రకిట్టములయొక్క మురుగుడులో వృశ్చికము లుద్భవించును. అవి దూష్యమైనవిషము కలిగి లోకమందు ప్రాణాపహారణములై యున్నవి.

అన్యత్.—

సర్పణా మేవ విణ్మూత్రశుక్రాండశవకోథజాః. 3
దోషై ర్వ్యస్తై స్సమస్తైశ్చ యుక్తాః కీటా శ్చతుర్విధాః,

సర్పముల మలమూత్ర శుక్రాండశవములయొక్క కుళ్లినపిష్టమునందు అన్ని దోషములతోగాని, కొన్నిదోషములతోగాని కూడుకొని నాలుగువిధము అయినవృశ్చికము లుత్పన్నము లగును.

వాతప్రకృతిగల వృశ్చికములు.

దష్టస్య కీటై ర్వాయవ్యై ర్దంశ స్తోదరుజోల్బణః. 4

వృశ్చికము కుట్టినంతట శరీరము స్తంభించుట కంపించుట మొదలైనవాయు లక్షణములు కలిగి కుట్టినగాయమందు సూదులతో పొడిచినట్లు నావేదన కలిగిన వాతవృశ్చిక మని తెలియవలెను.

పిత్తవృశ్చికలక్షణము.

అగ్నేయైః రల్పసంస్రావో దాహరాగవిసర్పవాన్,
పక్వపీలుఫలప్రఖ్యః ఖర్జూరసదృశోఽథవా. 5

కుట్టినగాయము అగ్నితో కాల్చినటువలె మండుచు శరీరమంతయు మంటలు పుట్టి కుట్టినప్రదేశమునందును చుట్టుప్రక్కలను గురుగుకాయవంటివిగాని ఖర్జూరపుకాయవంటివిగాని బొబ్బ లేర్పడిన పిత్తప్రకృతి గలవృశ్చిక మని తెలియవలెను.

శ్లేష్మవృశ్చికములు.

కఫాధికై ర్మందరుజః పక్వోదుంబరసన్నిభః,

కుట్టినగాయమందు మందవేదనయు, నోటజొల్లు, నురుగుస్రవించుట కుట్టినచోట అత్తిపండువంటి గ్రంధి కలుగుట యిట్టిలక్షణము లుండిన కఫప్రకృతివృశ్చిక మని తెలియవలెను.

త్రిదోషవృశ్చికలక్షణము.

స్రావాద్యైః సర్వలింగస్తు విపర్జ్యః సాన్నిపాతికైః. 6

త్రిదోషవృశ్చికమునకు వాతపిత్తకఫవృశ్చికముల లక్షణము లన్నియు కలిగి యుండును. ఈవృశ్చికదష్టుల వర్జింపవలెను.

వృశ్చికభేదలక్షణము.

సర్పకోథాశ్చ సంభూతా మందమధ్యమహావిషాః,
మందాః పీతాః సితా శ్యావా రూక్షకర్బుర మేవ చ. 7

వృశ్చికములు మంద మధ్య మహావిషములు కలవిగ నుండును. పసుపువర్ణము కలవి మందవిషము కలిగి యుండును. తెలుపువర్ణము కలవి మధ్యవిషము లనబడును. నలుపువర్ణము గలవి మహావిషస్వభావము కలిగి యుండును. రూక్షత్వము చిత్రవర్ణము కలిగి యుండునవి అత్యంతవిషాధికవృశ్చికము లని తెలియవలెను.

మధ్యవిషవృశ్చికలక్షణము.

రోమశో బహుపర్వాణో లోహితాః పాండురోదరాః,
ధూమ్రోదర స్త్రిపర్వాణో మధ్యాస్తు కపిలారుణాః. 8

శరీరమందు రోమములు కలిగి యొఱ్ఱనిశరీరవర్ణమును పొట్టక్రింద తెల్లనిరంగుగాని పొగవర్ణము గాని కలిగి కొంకి అనేకగణుపులు కలిగి యుండినను నలుపు ఎఱుపురంగులు కలిగి మూడుగణుపులు గలకొండి కలిగి యుండినను మధ్యవిషవృశ్చిక

మహావిషాధికవృశ్చికలక్షణము.

పీతంగాశ్శబలాశ్చిత్రాః శోణితాభా మహావిషాః,
అగ్న్యాభా ద్వ్యేకపర్వాణో రక్తాః కేచి త్సితోదరాః. 9

పసుపురంగుగాని, చిత్రవర్ణము గాని, రక్తవర్ణముగాని కలిగి పొట్టక్రింద తెల్లనిరంగు గలిగి యొకటిగాని రెండుగాని కణుపులు గలిగి అగ్నికి సమానమైనమహావిషవృశ్చికమని తెలియవలెను.

వృశ్చికదష్టలక్షణము.

తైర్దష్టః శూనరసనః స్తబ్ధగాత్రో జ్వరార్దితః,
ఖైర్వమన్ శోణితం కృష్ణ మింద్రియార్థా నసంవిదన్. 10
స్విద్యన్ మూర్ఛన్ విశుష్కాస్యో విహ్వలో వేదనాతురః,
విశీర్యమాణమాంసశ్చ ప్రాయశో విజహాత్యసూన్. 11

పూర్వోక్తమగువృశ్చికములచే దష్టమైనవారికి నాలుక మొద్దుపాఱి శరీరము బిగియఁబట్టుకొని పోయి జ్వరము సంభవించి నల్లనిరక్తము గ్రక్కుచు పంచేంద్రియములశక్తులుడిగి వివశతమూర్ఛ నోరు ప్రసము శేషించ శుష్కించి దిక్కుతోఁపక విపరీతమైనవేదన కలిగి శరీరమందలి మాంసమంతయు నుడికి సడలి పోయి మరణము కలిగినను కలుగును.

అన్యత్.—

వృశ్చికస్య విషం యాతి దంశే పశ్చాత్తు తిష్ఠతి,
దష్టో సాధ్యస్తు దృగ్ఘ్రాణరసనోపహతే నరః. 12
మాంసైః పతద్భి రత్యర్థం వేదనార్తో జహా త్యసూన్,
విసర్పః శ్వయథు శ్శూలో జ్వర శ్ఛర్ది రథాపి వా. 13

తేలువిషము కుట్టుటతోడనే పైకెక్కి పిమ్మట మరల కాటునందే వచ్చి చేరుచున్నది. ఆవిషోపద్రవమువలన కన్నులకు, ముక్కునకు, నాలుకకు, వానిసహజగుణములు పోయి విపరీతగుణములు కలిగి శరీరమందలిమాంస మంతయు సడలి యూడిపోవుచున్నటుల తోఁచుచు నిదమిత్థమని తెలియని వేదనయు, శరీరమందు బొబ్బలు, వాపు, నొప్పి, వమనము, జ్వరము కలిగినట్టైన నామనుజుఁడు మృతిఁజెందును.

వృశ్చికదష్టదూషీవిషలక్షణము.

గాత్రం రక్తం సితం కృష్ణం శ్యావం వా పిడకాన్వితం,
సకండూదాహవీసర్పపాకీ స్యా త్తోదధనం తథా. 14
కీటై ర్దూషీవిషై ర్దష్టే లింగం ప్రాణహరం శృణు,

సర్పదష్టే యథా శోఫే వర్ధతే సోఽగ్రగం ధ్యసృక్. 15
దంశో ఽతిగౌరవం మూర్ఛా సరుగార్తః శ్వసితి తృషి,
దంశస్య మధ్యే యత్కృష్ణం శ్యావం వా జాలకావృతం. 16
దగ్ధాకృతిర్భృశం పాకి క్లేదశోఫజ్వరాన్వితం,
తృష్ణారుచివరీతశ్చ భవేద్దూషీవిషాహతః. 17

దూషీవిష మనఁగా: విషజంతువులచే దష్టమై శరీరము కుళ్ళఁబట్టి చికిత్సల చేత నష్టమై మరణము కలుగఁజేయుట కాయత్తమగునో దానికి దూషీవిష మని పేరు. (అనఁగా: శరీరమందలివిషము నష్టమైనదని భావము) తేలు కుట్టినవానికి శరీరము రక్తవర్ణముగఁ గాని, తెల్లఁగఁ గాని, నల్లఁగఁ గాని, పీలవర్ణముగఁ గాని మాఱి గ్రంథులు కలిగి నవ, దాహము, గుల్లలులేచుట, శరీరమాంసము పండుట, ఊడి పడునటు లుండుట, సర్పదష్టునకువలెఁ గాయపుస్థలము వాచి నెత్తురు కాఱుచు దుర్గంధయుక్తమగుట, కన్నులు మొద్దుబాఱి బరువెక్కుట, మూర్ఛకలుగుట, దీర్ఘశ్వాసము, కుట్టినచోట కాలినట్లు నల్లఁబడి పగిలిపోవుట, మాంసము పండి రాలిపోవుట, వాపు, తీపు, దాహము, జ్వరము కలుగుట ఈలక్షణములు సంభవించిన తేలువిషము శరీరమందు దౌష్ట్యమును జెందిన దనియు నట్టిరోగి ప్రాణముల హరించు ననియును తెలియవలెను.

వృశ్చికవిష వేగలక్షణము.

వేగాశ్చ సర్పవచ్ఛోఫో వర్ధిష్ణుర్విస్రగన్ధితా,
శిరోఽక్షిగౌరవం మూర్ఛా భ్రమశ్శ్వాసోఽతివేదనా. 18
సర్వేషాం కర్ణికాశోఫో జ్వరః కండూ రరోచకః,

తేలు కుట్టినప్పుడు పాముకాటువలె నెక్కును. వాపు కలుగును. దుర్గంధముతో గూడినరక్తము స్రవించును. తలయందు కన్నులందు బరువు, మూర్ఛ, భ్రమము, శ్వాసము, నొప్పి, కాటునందు కరుములు కట్టుట, జ్వరము, దురద, అరుచి, మొదలైనవి కలుగును.

వృశ్చికవిషప్రారంభలక్షణము.

వృశ్చికస్య విషం తీక్ష్ణ మాదౌ దహతి వహ్నివత్. 19
ఊర్ధ్వ మారోహతి క్షిప్రం దంశే పశ్చాత్తు తిష్ఠతి,
దంశ స్సద్యోఽతిరుక్ శ్యావ స్తుద్యతే స్ఫుటతీవ చ. 20
తేగవా దశకృత్వోఽష్టధా దిగ్ధదష్టాదికోఽథతః,
సర్పకోథాత్సంభూతాః మందమధ్యమహావిషాః. 21

తేలువిషము తీక్ష్ణగుణము కల దగుటచే కుట్టినతోడనే నిప్పుతోఁ గాల్చిన ట్లుల మండును. పిదప నూర్ధ్వముగ నెక్కి శరీరతాపమును పోటును కలుగఁజేసి పిమ్మట దిగఁజారి గాటులోనికివచ్చును. అనంతరము ఆకుట్టినచోట నూదులతోఁ గుచ్చినటులను పట్టుకార్లను పట్టి లాగినటులను పంజుచుండును ఇట్టివిషము గలతేళ్లు పేడ కొందలైన మురుగుకునందు జనించినవని తెలియవలెను.

వాతవిషవృశ్చికలక్షణము.

హృత్పీడోర్ధ్వానిల స్తంభః సిరాయామోఽస్థిపర్వరుక్,
ఘూర్ణనోద్వేష్టనం గాత్ర శ్యావతా వాతికే విషే. 22

వాతికవిషము గలతేలు కుట్టినపుడు, గుండెలో నొప్పి, శ్వాసము బంధించుట, రోలునరము లుబ్బుట, ఎముకలు, కీళ్లు కాలుసేతుల వ్రేళ్లగణుపులు నొచ్చుట, ఒగర్పు, మెలిగుఁజెట్టినటుల శరీరమంతయు నొప్పి, దేహము నల్లఁబడుట, ఈలక్షణములు కలుగును.

పిత్తవృశ్చికవిషలక్షణము.

సంజ్ఞానాశోష్ణ నిశ్వాసౌ హృద్దాహః కటుకాస్యతా,
మాంసావదరణంశోఫో రక్తపీతశ్చ పైత్తికే. 23

పైత్తికవిషముగల తేలుకుట్టినపుడు స్మృతిని తప్పి నిశ్చేష్టితుఁడగుట, ఉష్ణశ్వాస మేర్పడుట, గుండెలో మంట, నోరు కారముగ నుండుట, చేదుగనుండుట, శరీరము చీల్చుచున్నటుల బాధగలుగుట, శరీర ముబ్బి పచ్చగగాని, యెఱ్ఱగగాని రంగు గలుగుట యీలక్షణములుండిన పిత్తవృశ్చికమని తెలియవలెను.

శ్లేష్మవృశ్చికలక్షణము.

వమ్యరోచక హృల్లాస ప్రసేకోత్క్లేశ పీనసైః,
సశైత్య ముఖమాధుర్యం వింద్యాత్ శ్లేష్మాధికం విషమ్. 24

కఫకరవృశ్చికము కుట్టినపుడు వాంతి, రుచి తెలియకుండుట, హృదయమందు బేదనతోకూడిన వికారము, జొల్లు, నోట నీరూరుట, ముక్కు అడుచుకొనుట, శరీరము శీతలించుట, నోరు తియ్యగ నుండుట యీలక్షణములు కలుగును.

వృశ్చికచికిత్సాపద్ధతి.

యస్య యస్యైవ దోషస్య లింగాధిక్యం ప్రతర్కయేత్,
తస్య తస్యౌషధైః కుర్యా ద్విపరీతగుణైః క్రియాః. 25

వృశ్చికదష్టున కేదోషలక్షణము లెక్కువగ గానిపించుచుండునో వానిని చక్కఁగ గనిపెంచి ఆయాదోషశమనార్థము లగుచికిత్సలను జాగ్రతగఁ జేయుచుండవలెను.

వృశ్చిక, ఉచ్చిటింగ (మండ్రగబ్బ) చికిత్సాపద్ధతి.

విషేష్వపి చ సర్వేషు సర్వస్థానగతేషు చ,
అవృశ్చికోచ్చిటింగేషు ప్రాయశ్శీతో విధి ర్హితః. 26
వృశ్చికే స్వేద మభ్యంగం ఘృతేన లవణేన చ,
సేకాం శ్చోష్ణాన్ ప్రయుంజీత భోజ్యం పానం చ సర్పిషః. 27
పత దేవోచ్చిటింగేఽపి ప్రతిలోమం చ పాంశుభిః,
ఉద్వర్తనం సుఖాంబూష్ణై స్తథా వాచ్ఛాదనం ఘనైః. 28
స్యా త్రిదోష ప్రకోపాద్వా తథా ధాతువిపర్యయాత్,
శిరోభితాపి లాలాస్రా వ్యథో వక్ర స్తథా భవేత్. 29
అన్యే ప్యేవంవిధా వ్యాలాః కఫవాతప్రకోపనాః,
హృచ్ఛిరోరుగ్జ్వర స్తంభ తృషామూర్ఛాకరా మతాః. 30
కండూనిస్తోద వైవర్ణ్యసుప్తి క్లేదోపదూషణం,
విదాహరాగరుక్పాకాః శోఫో గ్రంథి ర్నికుంజనమ్. 31
దంశావదరణం స్ఫోటాః కర్ణికామండలాని చ,
స్వరశ్చ సవిషో లింగం విపరీతం తు నిర్విషే. 32
తత్ర సర్వే యథావస్థం ప్రయోజ్యా స్స్యు రుపక్రమాః,
పూర్వోక్తం విధిమన్యం చ యథావ ద్బృహతీ శ్శృణు. 33
హృద్విదాహే ప్రసేకే వా విరేకే వమనం భృశం,
యథావస్థం ప్రయో క్తవ్యం శుద్ధే సంసర్జనక్రమః. 34
శిరోగతే విషే న స్త్యః కుర్యా న్మాలాని బుద్ధిమాన్
బంధుజీవశ్చ గార్గ్యాశ్చ సురసస్యాసితస్య చ. 35
రక్తకాకమయూరాణాం మాంసాసృజ్మ స్తకే క్షతే,
మూర్ధ్ని దేయ మధో దష్ట స్యోర్ధ్వదష్టస్య పాదయోః. 36

తేలు మొదలగు సర్వవిషములు శరీరావయవంబు లన్నింటియందును, వ్యాపించి యుండినప్పు డెల్లను, ప్రాయికముగ శీతోపచారములే విహితమై యుండును. అందు ముఖ్యముగ తేలు గాని, మండ్రగబ్బ గాని కుట్టినపుడు ఘృతము, లవణము, వీనిచే నభ్యంగమును, ఉష్ణోదకస్నానమును, ఘృతపానమును చేయింపవలెను. ప్రతిలోమముగ నలుగుఁబెట్టి కొంచె ముష్ణముగ నుండునీరు ధారగ పోసి గాటుపైన ముతుకగుడ్డను గాని ఫ్లానల్ గుడ్డను గాని కప్పి యుంచవలెను. పాములవిషము తెక్కినపుడు త్రిదోషప్రకోపము, ధాతువిపర్యయము కలిగినచో శిరమునందు

తాపము, నోట చొంగపడుట, తల వ్రేలాడవేయుట, అనులక్షణములు కలుగును. మఱికొన్ని పాములు కఱచినపుడు త్రిదోషములు ప్రకోపించి గుండెలు తల వీని యందు నొప్పి, జ్వరము, దేహము స్తభించుట, దప్పి, మూర్ఛ, దురద, పోట్లు, నిద్దుర, గాయమైనచోటు మొద్దుబాఱి స్పర్శజ్ఞానము లేకుండుట, కాటువందు కుళ్లు పట్టుట, విదాహము, ఎఱుపు, ఉబ్బు, పొడగుట, వాపు, గ్రంధులు కట్టుట, పంజాట, కఱచినస్థలమందు శరీరము పగుళ్లుపాఱుట, పొక్కులు, గాయమునందు పులిపిరులవంటి గ్రంథులు, మచ్చలు ఇట్టిలక్షణములు కలుగును. విషము దిగినవెనుక నివి యున్నయెడల తగ్గును. ఇట్టి విషములయందు నవస్థల ననుసరించి పైఁజెప్పినవిధముగుచికిత్సలనుగాని వేఱుచికిత్సలను గాని చేయుందగును. హృద్విదాహము, నోట నీరూరుట, యివి కలిగినపుడు అవస్థానుసారముగ విరేకమును గాని, వమనమును గాని చేయింపవలెను. శోధనానంతరము సంసర్జనక్రమము (శుద్ధిస్యానంతరవిధి) నాచరింపవలెను. విషము శిరస్సు కెక్కినపట్లైన దాసాని గార్గి యనునోషధి, కృష్ణతులసి, వీనివేళ్లను నూఱి నస్యముఁ జేయింపవలెను. అధఃకాయమునందు దష్టమైనచో ఊర్ధ్వాంగము (అనఁగా: తలయందును), పైభాగమునందు దష్టమైనచో పాదములందును కత్తితో గీచి గాయము చేసి అందులో కాకి, గద్ద, నెమలి, అనువానిమాంసములను రక్తమును వేసి కాటు గత్తములో కలిసి పోవునట్లుల రాచుటయు నౌషధముల నుపయోగించుటయు నాచరింపవలయును.

త్రిదోషవిషహారణచికిత్సాపద్ధతి.

పిణ్యాకేన వ్రణాలేప స్తైలాభ్యంగశ్చ వాతికే,
స్వేదో నాడీపులాకాద్యై ర్బృంహణశ్చ విధి ర్హితః. 37
పైత్తికం స్తంభయే త్సేకైః ప్రదేహై శ్చాతి శీతలైః,
లేఖనస్వేదనచ్ఛేద వమనైః శ్లైష్మికం జయేత్. 38

వాతికవృశ్చికవిష మెక్కినపుడు వ్రణమునందు నువ్వులపిండిని (అనఁగా: గానుగపిండిని) నూఱి పట్టించుట, తైలాభ్యంగము, పులాకాదులచే నాడీస్వేదము, బృంహణము, చేయఁదగును. పైత్తికవిషమునందు మిగుల శీతల మగుజలముచే స్నానము చేయింపవలయును. శ్లేష్మికవిషమునందు లేఖనము, భేదనము, స్వేదము, వమనము, వీనిచే చికిత్స చేయవలెను.

అన్యత్.—

కీటానాం త్రిప్రకారాణాం త్రైవిధ్యేన ప్రతిక్రియా,
స్వేదాలేపనసేకాంస్తు కోష్ణా న్ప్రాయోఽపచారయేత్. 39

అన్యత్ర మూర్ఛితా ద్దంశపాకతః క్రోధతోఽథవా,

వాతిక పైత్తిక శ్లేష్మికము లగు త్రివిధకీటములు కఱచినపుడు క్రమముగ, ఆలేపనము, సేకము, స్వేదము చేయందగును.

—→ అక్షిగతవిషచికిత్స ←—

పిప్పలీ మరిచక్షార వచాసైంధవశిగ్రుకాః. 40
పిష్ట్వా రోహితపిత్తేన ఘ్నంత్యక్షిగతమంజనాత్,

పిప్పళ్లు, మిర్యాలు, యవక్షారము, వస, సైంధలవణము, మునగచెక్క, వీనిని ఎఱ్ఱగొఱకచేపపిత్తముచే నూఱి అంజనము వేసిన కన్నులకు వ్యాపించిన విషము శాంతించును.

—→ కంఠగతవిషచికిత్సా. ←—

విషే కంఠగతే మాంసం కాపిత్థం ససితా మధు. 41

విషము కంఠగతమై గద్గదస్వరము కలిగినపుడు వెలగపండుగుజ్జులో చక్కెర తేనె గలిపి త్రాగింపవలెను.

—→ ఆమాశయగతవిషచికిత్స. ←—

ఆమాశయగతే లిహ్యా తాభ్యాం చూర్ణపలం నరః,
విషే పక్వాశయప్రాప్తే పిప్పలీ రజనీద్వయమ్. 42
మంజిష్టా చ సమం పిష్ట్వా గోపిత్తేన నరః పిబేత్,

విష మామాశయగతమైనపుడు పూర్వోక్తములగునోషధుల తేనె, నెయ్యితో కలిపి త్రాగింపవలెను. పక్వాశయమును జెందినచో పిప్పళ్లు, పసుపు, మ్రానిపసుపు, వెలగవేరుకషాయము లేక ఆకుస్వరసమునందు పైచూర్ణములో గోరోచనము కలిపి సేవింపవలెను.

—→ రసగతవిషచికిత్స. ←—

మాంసం రక్తం చ గోధాయాః శుష్కం చూర్ణీకృతం హితమ్. 48
విషే రసగతే పానం కాపిత్థరససంయుతం,

విషము రసగతమైనపుడు వెలగపండుగుజ్జులో ఎండించినయుడుము రక్తము, మాంసచూర్ణమును కల్పి త్రాగిన శాంతించును.

—→ మాంసగత రక్తగతవిషచికిత్స. ←—

శేలుమూలత్వగగ్రాణి వాదరోదుంబరాణి చ. 44
కటభ్యాశ్చ పిబే ద్రక్తగతే మాంసగతే పిబేత్,
పథ్యాద్రం ఖదిరారిష్టం కోలజం మూల మంభసా. 45

విషము రక్తము నాశ్రయించినచో విరిగి, మాల్కాంగిణి, రేగు, అత్తి, వీని వేళ్లను, పట్టను, చిగుళ్లను, జాంగలికుని మేధాశక్తి ననుసరించి తేనెతో సేవింపఁ జేయవలెను. విషము మాంసగతమాయెనేని చంద్ర, వేప, రేగు, వీనివేళ్లను తేనెతో నూఱి సేవింపవలెను.

విషప్రతిసారణచికిత్సా.

సర్వేషు చ బలే ద్వే తు మధూకం మధుకం నతం,
పిప్పలీం నాగరం క్షారం నవనీతేన మూర్ఛితమ్. 46
కఫే భిషగుదీర్ణే తు విదద్యా త్ప్రతిసారణం,
చందనం తగరం కుష్ఠం హరిద్రే ద్వే త్వగేవ చ. 47
మనశ్శిలా తమాలశ్చ రసః కేసర మేవ చ,
శార్దూలస్య నఖ శ్చైవ సుపిష్టం తండులాంబునా. 48
హంతి సర్వవిషా ణ్యేవ వజ్రివజ్ర మి వాసురాన్,

సమస్తవిషములందు మూర్ఛఁబొందినపుడును, కఫము ప్రకోపించినపుడును, చినముత్తవపులగము, పెదముత్తవపులగము, ఇప్ప, అతిమధురము, గ్రంథితగరము, పిప్పళ్లు, సొంటి, యవక్షారము, వీనిని వెన్నతో ప్రతిసారణము చేయవలెను. మఱియు చందనము, గ్రంథితగరము, కోష్టు, పసుపు, మ్రానిపసుపు, లవంగపట్ట, మణిశిల, నాగకేసరములు, వ్యాఘ్రనఖము, వీనిని చూర్ణించి బియ్యపుకడుగులో కలిపి అందు కొనఁగ చెక్కఁగసమును గలిపి త్రాగించిన రాక్షసులను వజ్రాయుధమువలె విషనాశనము చేయును.

ధూపచికిత్స.

స్పృకేశాః సర్షపాః పీతాః గుడో జీర్ణశ్చ ధూపనమ్. 49
విషదంశస్య సర్వస్య కాశ్యపః పరమౌషధం,

నరునివెండ్రుకలు, పచ్చావాలు, పాతబెల్లము, ధూపము వేసిన అన్నివిషములు శమించును.

అన్యత్ చికిత్స.—

విషఘ్నం చ విధిం సర్వం కుర్యా త్సంశోధనాని చ. 50
సాధయేత్ సర్పవ ద్దష్టాన్ విషోగ్రైః కీటవృశ్చికైః,

పాములు కఱచినపుడు చేయుక్రియలనే తేలు మొదలయిన విషజంతువులు కఱచినపుడును శోధనాదిచికిత్సలెల్లను జేయవలెను.

1 వ వృశ్చికవిషచికిత్స.—

క్షీరిస్పృక్ త్వగాలేపః క్షుద్రకీటవిషాపహః. 51

ముక్తాలేపో వర శ్శ్వథః దాహతోదజ్వరాపహః,

పిన్నయిప్పపట్టను నూతి పట్టించిన వాపు, మంట, పంజాటు, జ్వరము, దాహము, మొదలైన వృశ్చికవిషగుణములు హరించును.

2 వ చికిత్స.—

తండులీయకతుల్యాంశాం త్రివృతం సర్పిషాపిబేత్. 52
యాతి కీటవిషైః కంపం న కైలాస ఇ వానిలైః,.

చిట్టివేళ్లు, తెల్లతెగడ తేనెతో నూతి త్రాగినచో నెట్టి వృశ్చికవిషమైనను గైలాసమును వాయువువోలె మనుష్యుని జలింపఁ జేయు లేదు.

3 వ చికిత్స:—

వచాహింగువిడంగాని సైంధవం గజపిప్పలీ. 53
పాఠా ప్రతివిషా వ్యోషం కాశ్యపేన వినిర్మితం,

వస, ఇంగువ, విడంగాలు, సైంధలవణము, గజపిప్పళ్లు, విపబొద్ది, అతివస, త్రికటుకములు ఇవి చూర్ణించి, శుద్ధోదకములో కల్పి త్రాగిన వృశ్చికవిషము హరించును.

4 వ చికిత్స.—

దశాంగ మగదం పీత్వా సర్వకీటవిషం జయేత్. 54
సద్యో వృశ్చికజం దంశం చక్రతైలేన సేచయేత్,
బిదారిగంధసిద్ధేన కవోష్ణే ణేతరేణ వా. 55
లవణోత్తమయుక్తేన సర్పిషా వా పునః పునః,
సించేత్కోష్ణారనాళేన సక్షీరలవణేన వా. 56
ఉపనాహో ఘృతే భ్రష్టః కల్కోజాజ్యా ససైంధవః,
ఆదంశం స్వేదితం చూర్ణైః ప్రచ్ఛాయ ప్రతిసారయేత్. 57

దశాంగ మని చెప్పంబడు ధూపచూర్ణము నుదకముతో త్రాగిన సర్వకీటవిషములు హరించును. అయిద్దాయినూనె, (అనఁగా: గానుగలో నుంచి తీయఁబడక, గానుకయుండే యుండిన నూనె దీనినే కంచనూనె యనియు నందురు.) తో సేచనము చేసిన వృశ్చికవిషము హరించును. నేలగుమ్ముడుగడ్డ గంధములో సైంధలవణమును చేర్చి కొంచె ముడికించి నెయ్యి కలిపి సేవించి, ఓమ్మట కోష్టు, సైంధలవణము, పాలు, కలి, యివి నూతి నేతిలో కల్పి యుడికించినది గాని, జీలకఱ్ఱ సైంధలవణము కల్కము చేసి కాని గాయముందు పట్టించి ప్లాసల్ గుడ్డ కప్పి చెమటను పట్టించిన తేలువిషము హరించును.

5 వ చికిత్స.—

రజనీసైంధవవ్యోష శిరీష ఫలపుష్పజైః,
మాతులుంగ ప్రగోమూత్రపిష్టం చ సురసాగ్రజమ్. 58
లేప స్సుఖోష్ణ శ్చ హితః పిణ్యాకో గోమయోఽపి వా,
పానే సర్పిర్మధుయుతం క్షీరం వా భూరిశర్కరా. 59

పసుపు, సైంధవలవణము త్రికటుకములు, గిరిసెనపుకాయ, పువ్వులు, మాదీఫలము, మామిడిచెక్క, తులసిఆకురసముతో నూరి పట్టించినను, తేనెమైనము, ఆవుపేడ, వీనిలో నెయ్యి, తేనె, పాలు కల్పి కాచి అందు చక్కెరకల్పి పుచ్చుకొనినను తేలుకుట్టినబాధ తొలగును.

6 వ చికిత్స.—

పారావతశకృత్పథ్యా తగరం విశ్వభేషజం,
బీజపూరరసోన్మిశ్రః పరమో వృశ్చికాగదః. 60

పావురపుపెంటము, కరకకాయ, గ్రంధితగరము సొంటి ఇవి చూర్ణించి మాదీఫలరసముతో కలిపి త్రాగిన తేలు కుట్టినబాధ తొలగును.

7 వ చికిత్స.—

సశైవలోష్ట్రదంష్ట్రా చ హంతి వృశ్చికజం విషం,
హింగునోహరితాలేన మాతులుంగరసేన చ. 61
లేపాంజనాభ్యాం గుటికాపరమం వృశ్చికాపహం,

నీళ్లమీఁదిపాచి, ఒంటెపల్లు గాని, ఇంగువ, తాళకము గాని మాదీఫలరసముతో నూరి పట్టించినను, కన్నుల కంజనము వేసినను తేలుబాధ నెమ్మదించును.

8 వ చికిత్స.—

కరంజార్జునశైలూషాం కటభ్యాం కుటజస్య చ. 62
శిరీషస్య చ పుష్పాణి మస్తునా దంశలేపనం,
యో ముహ్యతి ప్రశ్వసితి ప్రలప త్యుగ్రవేదనః. 63

కానుగచెక్క, మద్దిచెక్క, మారేడుచెక్క, ఒక్కొంగిణిచెక్క, కొడిశచెక్క, దిరిసెనపుపువ్వులు వీనిని పెరుఁగుమీఁదినీటితో నూరి పట్టించిన తేల కుట్టుటవల్ల కలిగిన ఆయాసము, ఆరాటము మొదలైనబాధలు తొలఁగును.

9 వ చికిత్స.—

తస్య పథ్యా నిశా కృష్ణో మంజిష్ఠాతిబిషోషణం,
సాలాంబుష్ట త్రివార్తాకరసపిష్టం ప్రలేపనమ్. 64

సర్వత్ర జోగ్రాళివిషే పాయయే ద్దధి సర్పిషీ,

కరకకాయ, పసుపు, పిప్పళ్లు, మంజిష్ఠి, అతివస, మిర్యాలు, వంగవేరు, ఏటిచెక్క యివి నీళ్లతో నూఱి పట్టించినను నేతిలోఁ గాని పెరుఁగులోఁ గాని కల్పి త్రాగినను తేలువిషబాధ నెమ్మదించును.

10 వ చికిత్స.—

విధ్యే చ్ఛిరాం విదధ్యా చ్చ వమనాంజననావనమ్. 65

ఉష్ణస్నిగ్ధామ్లమధురం భోజనం చానిలాపహం,

కుట్టినచోట కత్తితో గీచి రక్తము స్రవింపఁజేసి వమనము జేయించి కన్నులకు అంజనము వేసి యుష్ణముగా నున్న స్నిగ్ధమైనఆహారము పులుసు, తీపు చేర్చి యిచ్చిన తేలుకుట్టుటవల్ల కలిగినవాయువు హరించును.

11 వ చికిత్స —

నాగరం గృహకపోతపురీషం బీజపూరకరసో హరితాలం. 66

సైంధవం చ వినిహం త్యగదోఽయం లేపతో ఽళికులజంవిషమాశు,

సొంటి, సాకుడుపావురాయి పెంట, తాళకము, సైంధవలవణము, ఇవి మాదీఫలరసముతో నూఱి పట్టించిన తేలుకుట్టిన బాధ నశించును.

12 వ చికిత్స:—

అంతే వృశ్చికదష్టానాం సముదీర్ణే భృశం విషే. 67

విషేణా లేపయే ద్దంశ ముచ్చిటింగేఽప్యయం విధిః,

తేలుకుట్టినగాయమునకుఁ గాని మండ్రగబ్బకుట్టినగాయమునకుఁ గాని నాభి చాది పట్టించిన విషము దిగిపోవును.

13 వ చికిత్స.—

నాగపురీషచ్ఛత్రం రోహిషమూలం చ శైలుతోయేన. 68

కుర్యాద్గుటికాం లేపా దియ మళివిషనాశనీ శ్రేష్ఠా,

పుట్టకొక్కు కామంచిపూరివేరు, వీనిని విరిగి చెట్టుపట్టరసముతో నూఱి మాత్ర చేసి అరఁదెట్టి చాది పట్టించిన తేలువిషము దిగి పోవును.

14 వ చికిత్స.—

అర్కస్య దుగ్ధేన శిరీషబీజం త్రి ర్భావితం పిప్పలిచూర్ణమిశ్రం. 69

ఏషో గదో హంతి విషాణి కీటభుజంగలూతోందురువృశ్చికానాం,

జిల్లేడుపాలలో దిరిసెనపువిత్తులచూర్ణము, పిప్పలీచూర్ణము వేసి మూఁడుభావనలు చేసి యుపయోగించిన, తేలు, పాము, (లూతి) సాలెపురుగు, ఎలుక, ఈ విషకీటకములవిషము నివర్తించును,

15 వ చికిత్స.—

శిరీషపుష్పం సకరంజబీజం కాశ్మీరజం కుష్ఠమనశ్శిలే చ. 70
ఏషోఽగదో రాత్రికవృశ్చికానాం సంక్రాంతకారీ కథితోఽంజనేన,

దిరిసెనపువ్వులు, కానుగవిత్తులు, కుంకుమపువ్వు, కోష్టు, మణిశిల, యివి యుదకముతో నూరి పట్టించినను అంజనము వేసినను తేలువిషము మండ్రగబ్బ విషము హరించును.

16 వ చికిత్స.—

కాకజంఘీయమూలం చాప్యారనాళేన పేషయేత్. 71
పానా ద్వా లేపనా చ్చైవ విషం వృశ్చికజం హరేత్,

వెలమసంధివేరును కలితో నూరి త్రాగినను, లేక కలితో గంధము చాది తేలు కుట్టినచోట పట్టు వేసినను తత్క్షణమే వృశ్చికవిషము హరించును.

17 వ చికిత్స.—

తలపోటజటాం చారనాళేన సహ భక్షయేత్. 72
శమయే ద్రక్తవమనం వృశ్చిదష్టోత్సముద్భవం,

తంగేడుకొనలరసమును స్వచ్ఛముగాఁ గాని, కలిలోఁ గల్పుకొని కాని పానము చేసిన తేలుకుట్టినందువల్ల కలిగిన రక్తవమనము హరించును.

18 వ చికిత్స.—

శాణపుంఖరసో పీతో మేఘనాదరస స్తథా. 73
శర్కరాసహితం పానం విషం వృశ్చికజం హరేత్,

వెంపలివేరురసములోఁ గాని, చిత్రివేరురసములోఁ గాని, చక్కెర గలుపుకొని త్రాగిన తత్క్షణమే వృశ్చికవిషము హరించును.

19 వ చికిత్స.—

వంధ్యాకర్కోటకీకందం జలైః పిష్ట్వా పిబే ల్లిపేత్. 74
సర్పమూషక మార్జారవృశ్చికాది విషాపహం,

గొడ్డుఅగాకరగడ్డ నుదకముతో నూరి త్రాగినను, పటువేసినను, సర్ప వృశ్చిక మూషక మార్జారవిషములు హరించును.

20 వ చికిత్స.—

తోయైర్వా నాగరం నస్యం పిబే ద్వా సైంధవం ఘృతమ్. 75
అర్కదుత్తూరమూలం వా జలపానే విషాపహం,

ఉదకముతో చాదిన శుంఠీగంధమును నస్యము చేసినను, గోఘృతమందు

సైంధవలవణము కలిపి త్రాగినను, జిల్లేడువేరు, ఉమ్మెత్తవేరు నుదకముతో నూరి త్రా
నను వృశ్చికవిషము హరించును.

21 వ చికిత్స.—

హింగు శ్చార్కపయోఘృష్టో దేశోపరి చ దాపయేత్. 76
వృశ్చికస్య విషం హంతి రజనీం దుస్సహతి ర్యథా,

ఇంగువను జిల్లేడుపాలతో చాది పట్టించిన సూర్యునిగనిన చీకటివలె వృశ్చిక విషము తత్క్షణమే నశించును.

22 వ చికిత్స.—

హింగుర్వా జలలేపేన విషహా వృశ్చికస్య తు. 77
ధుత్తూరార్కజలో లేపో నిహంతి వృశ్చికంవిషం,

ఇంగువ నుదకముతో చాది లేపనము చేసినను, ఉమ్మెత్తాకులను నూరి పట్టించి నను వృశ్చికవిషము హరించును.

23 వ చికిత్స.—

శ్వేతం పునర్నవామూలం రవివారే సముద్ధరేత్. 78
కార్పాసమూలం చర్విత్వా విషం వృశ్చికజం హరేత్,

ఆదివారమునాఁడు ధూపదీపాదు లిచ్చి సంగ్రహించిన తెల్లగలిజేరు వేరును, ప్రత్తివేరు నుదకముతో గంధము తీసి పట్టించిన వృశ్చికవిషము హరించును.

24 వ చికిత్స.—

పుత్రజీవఫలాన్మజ్జాం పలాశోత్థాం కరంజజామ్. 79
మజ్జాం తోయైః ప్రలేపోఽయం హంతి వృశ్చికజం విషం,

పుత్రజీవిఫలములగుజ్జును, మోదుగఫలములగుజ్జును, కానుగకాయలగుజ్జును ఉదకముతో చాది పట్టించిన వృశ్చికవిషము హరించును.

25 వ చికిత్స.—

సిక్థకం సప్తధా భావ్యం స్నుహ్యర్కపయసాఽతపే. 80
తత్తప్తం వహ్నినా స్పృష్టం దంశస్థానే విషం హరేత్,

తేనెమైనమును జెముడుపాలతో నేడుమారులు జిల్లేడుపాలతో నేడుమారులు భావనఁ జేసి యెండించి యుంచుకొని యీమైనమును తేలుకుట్టినచోట నిప్పుసెగను కరిగించి పట్టించిన వృశ్చికవిషము హరించును.

26 వ చికిత్స.—

ఘృతార్కదుగ్ధలేపేన యష్ట్యా వా ధూపితేన వా. 81

బీజపూరకమూలేన లేపో ద్వాపి హరీతకీ,
లేపో జాతిగుడాభ్యాం వా హారిద్రాలేపనేన వా. 82
వృశ్చికస్య విషం హంతి ప్రత్యేకేన న సంశయః,

పాతబెల్లపుసెయ్యి, జిల్లేడుపాలు మర్దించి లేపనము చేసినను, అతిమధురచూర్ణము ధూపము వేసినను, మాదీఫలముపేరు, కరక్కాయ గంధము తీసి పట్టించినను, జాజివేరు బెల్లము నూరి పట్టించినను పచ్చిపసుపుకొమ్ము చాది పట్టించినను తేలు విషము హరించును.

27 వ చికిత్స.—

జీరకస్య కృతః కల్కః ఘృతసైంధవసంయుతః. 83
సుఖోష్ణామధునా లేపో వృశ్చికస్య విషం హరేత్,

జీలకఱ్ఱకల్కములో నెయ్యి సైంధవలవణము కల్పి తేనెతో మర్దించి పట్టించిన వృశ్చికవిషము శాంతించును.

28 వ చికిత్స.—

భర్జిష్టమాయూరతుత్థస్య చూర్ణం క్షిప్త్వాఽథ దంశకే. 84
జలే నార్ద్రీకృతం సద్యః వృశ్చికస్య విషం హరేత్,

నిప్పుసెగను పేల్చిన మైలుతుత్తము చూర్ణమును, తేలుకుట్టిన గాయముపై వైచి యొకనీటిబిందువు దానిపై విడిచిన తత్క్షణమే వృశ్చికవిషము హరించును.

29 వ చికిత్స —

నస్య గ్రీవమర్దితం సద్యః మాక్షికే నావలం సుధా. 85
తేన లిప్తేన శాంతి స్స్యాత్ వృశ్చికస్య విషం పరం,

నీరు చక్కగా పిడిచినరాతిసున్నము తేనెతో చాది పట్టించిన వృశ్చికవిషము తత్క్షణమే హరించును.

30 వ చికిత్స —

జలేన లేపయే ద్గంధ మగ్నికాష్ఠస్య భాస్వరం. 86
వృశ్చికస్య విషం హంతి కీటకీటవిషం సహ,

అగ్గిపుల్లయందుండు ఫాస్ఫరస్ అనుమందు తీసి యుదకముతో చాది పట్టించిన వృశ్చికవిషము మండ్రగబ్బవిషము హరించును.

31 వ చికిత్స.—

గంధ మాఘ్రాయ మృదితం సూర్యావర్తదలస్య తు. 87
వృశ్చికేన నరో విద్ధః క్షణా ద్భవతి నిర్విషః,

నూర్యావర్తపుఆకును మృదువుగ చూర్ణించి నస్యము చేసిన వృశ్చికవిషము తత్క్షణమే హరించును.

32 వ చికిత్స.—

రంజనీచూర్ణధూపేన విషం వృశ్చికజం హరేత్. 88
వస్త్రేణాసాధ్య మాసాధ్య ధూప ధూమం చ పాయయేత్,
దంశే చ ధూపయే త్తూర్ణం సర్వధూపే ష్వయం విధిః. 89

నీలియాకుచూర్ణమును ధూపము వేసి, ధూపధూమమును పానము చేయవలయును. అట్లు పానము చేయుట కశక్య మయ్యె నేని వస్త్రమును అడ్డముగా నుంచి యైనను పానంబొనర్చుటయే కాక, కుట్టినచోట నైతము పొగ వేయవలెను. తేలు విషము హరించును. ధూప మని చెప్పినచోట నంతటను నిదే విధముగ జరిగింపవలెను.

33 వ చికిత్స —

శిరీషబీజం గోమేదం దాడిమస్య చ మూలకం,
అర్కక్షీరయుతంహంతి ధూపో వృశ్చికజం విషమ్. 90

దిరిసెనపుగింజలు, పసుపు, దానిమ్మవేరు, జిల్లేడుపాలతో నూరి యుంచిన యౌషధమును తేలుకుట్టినచోట ధూపము వేసిన విషము హరించును.

34 వ చికిత్స.—

మయూరపారావతకుక్కుటానాం
గ్రాహ్యం పురీషం సహ భానుమూలైః,
ధూపో నిహంత్యాశు విషం సమస్తం
చతుర్విధం వృశ్చికసర్పజాతమ్. 91

నెమలిమలము, పావురపుమలము, కోడిమలము, జిల్లేడువేరు, వీనిని సమభాగములుగ చూర్ణించి సీసాకు వేసియుంచుకొని వలసినప్పుడు తేలుకుట్టినగాయమునకు ధూపము వేసిన తత్క్షణమే విషము హరించును.

35 వ చికిత్స.—

రజనీచూర్ణధూపేన విషం వృశ్చికజం హరేత్,
వస్త్రేణాచ్ఛాద్య తే గాత్రం ధూపధూమం చ పాయయేత్. 92
దంశం చ ధూపయే చ్ఛీఘ్రం సర్వధూపే ష్వయం విధిః,

పసుపుచూర్ణమును, నిప్పుమీఁద వేసి దానిపొగ శరీర మాపాదమస్తకమునకు తగిలి చెమటపట్టునట్లు దుప్పటి కప్పుకొని ఆపొగను కొంతవఱకు మ్రింగవలసినది. తేలుకుట్టినగాయమునకు నాపొగను చక్కఁగా వేయవలసినది. ఇటుల చేసిన వృశ్చిక

విషము అతిశీఘ్రముగా నివారించును. ధూమపాన మని చెప్పినచోట నంతయు నిదే విధముగ జరిగింపవలయును.

36 వ చికిత్స.—

ధారయే ద్దక్షిణే కర్ణే వృశ్చికానాం భయం న హి. 93
గృహీత్వా శుభనక్షత్రే అపామార్గస్య మూలకం,

శుభనక్షత్రమందు సంగ్రహింపఁబడిన యుత్తరేణివేరును కుడిచెవియందు ధరించి యుండిన నెప్పుడును వృశ్చికభయ ముండ నేరదు.

37 వ చికిత్స.—

కార్పాసమూలం చర్విత్వా విషజి త్కర్ణపూత్కృతే. 94

ప్రత్తివేరును నమిలి తేలుకుట్టిన వానిచెవియం దూదిన వృశ్చికవిషము హరించును.

38 వ చికిత్స.—

గ్రాహ్యం హంసపదీమూలం ప్రాత రాదిత్యవాసరే,
ముఖస్థం ఫూత్కృతే కర్ణే విషం వృశ్చికజం హరేత్. 95

ఆదివారమునాఁ డుదయమునఁ బెల్లగించిన హంసపాదిచెట్టువేరును నమిలి తేలుకుట్టినవారిచెవిలో నూదిన విషము దిగిపోవును.

39 వ చికిత్స.—

మాతులుంగస్య మూలం తు రవివారే సముద్ధరేత్,
ఉత్తరాభిముఖే నైవం క్రూం మంత్రోచ్చారణాత్ స్పృశేత్ 96
వామాంగే దక్షిణే దష్టే వామదష్టే చ దక్షిణే,
మార్జనేన విషం హన్యాత్ సనంశం దృష్టప్రత్యయం. 97
సప్తధా మార్జనే నైవ విషం వృశ్చికజం హరేత్,

ఆదివారమునాఁ డుత్తరాభిముఖుఁడై (క్రూం) అనుబీజాక్షరము నుచ్చరించుచు మాదీఫలపువేరు నున్మూలించి తెచ్చి యుంచుకొని తేలుకుట్టినవారికి ఎడమవైపున కుట్టిన కుడిపార్శ్వమునను, కుడివైపున కుట్టిన ఎడమపార్శ్వమునను ఏడేసిమార్లు పై నుండి క్రిందికి నీళ్లలో ముంచి దిగతుడిచిన వృశ్చికవిషము హరించును.

40 వ చికిత్స.—

వకులత్వచబీజం వా సిష్పీడ్యం దంశనస్థలే,
ప్రలేపా ద్వృశ్చికవిషహారిణం చాభిమంత్రితా. 98

పొగడచెక్కను గాని విత్తులను గాని నూటి స్వరసమును తీసి తేలుకుట్టిన

చోట(ఓం-ఝం-హుం-యం-క్రీం-బ్రం-వం-వం-లం-క్షం-ఏం-ఐం-ఓం-జ్రాం-హాం-హాః. అనునీమంత్రంబున నభిమంత్రించి లేపనమును జేసినట్లయిన వృశ్చిక విషము నిశ్చయముగ తత్క్షణమే హరించును.

41 వ చికిత్స.—

హాం-హ్రీం-మం-చం-ఓం-ఇతిమంత్రేణ ఓలప్పంత మభిమంత్ర్య. తేనమార్జనాత్ వృశ్చికవిషనాశో భవతి.

ఈమంత్రముచే దరిసెనపుతొడిమ నీళ్లలో ముంచి యుదకమును ప్రోక్షించిన తేలువిషము హరించును.

42 వ చికిత్స.—

ఓం-ఈః-ఫట్-స్వాహా.

ఈమంత్రంబున నేడుమారు లుదకము నభిమంత్రించి తేలుకుట్టినచోట నేడుమార్లు చల్లినట్లయిన విషశాంతి యగును.

43 వ చికిత్స.—

శాంఖో-మాంఖో-మాం-హీం-ఖోం-హీం.

అనునీమంత్రముచేత నభిమంత్రించుచు గన్నెరకట్టె నుదకమందు ముంచి తేలు కుట్టినచోట స్పృశించవలయును. యిట్ల నేడుమారు లభిమంత్రించిన విషము నివృత్తించును.

వృశ్చికవిషచికిత్స ముగిసినది.

ఉచ్చిటింగ (మండ్రగబ్బ) చికిత్సా.

—— మండ్రగబ్బకుం బర్యాయనామములు. ——

ఉష్ట్రధూమ స్స ఏవోక్తో రాత్రిచార శ్చ రాత్రికః,
ఉచ్చిటింగో బృహత్కీటో రోమాంగీకృష్ణవర్ణినీ. 99

ఉష్ట్రధూమము, రాత్రిచారము, రాత్రికము, ఉచ్చిటింగము, బృహత్కీటము, రోమాంగి, కృష్ణవర్ణిని అనునవి మండ్రగబ్బపేళ్లు.

—— ఉచ్చిటింగదష్టలక్షణము. ——

ఉచ్చిటింగస్తు వక్త్రేణ దశ త్యభ్యధికవ్యధా,
సాధ్యాతో వృశ్చికా త్సంభం శేఫసో హృష్టరోమతామ్. 100
కరోతి సేక మంగానాం దంశ శ్శీతాంబు నేవ చ,

మండ్రగబ్బ కాటితో కఱచును. మిగుల వేదన కలుగును. తేలుకుట్టినప్పటి విషమునకన్నను లింగము స్తబ్ధమగును. గగుర్పాటు కలుగును. శరీరమును శీతోదకముతో తడిపినటుల చల్లగ నుండును. ఇట్టి లక్షణములు మండ్రగబ్బ కఱచినప్పుడు కలుగును.

అన్యత్.—

హృష్టరోమోచ్చిటింగేన స్తబ్ధలింగోభృశార్తిమాన్. 101
దష్టశ్శీతోదకేనేవ సిక్తాన్యంగాని మన్యతే,

మండ్రగబ్బచే దష్టమైనవానికి శరీరమందలి రోమములు నిక్కపొడుచుకొనును. లింగము స్తబ్ధమగును. విశేషమైనమంట గాయమందు కలుగును. శరీరము చల్లగ నుండును.

1 వ చికిత్స.—

అంతే వృశ్చికదష్టానాం సముదీర్ణే భృశం విషే. 102
విషేణాలేపయేద్దంశ ముచ్చిటింగే వ్యయం విధిః,

తేళ్లు కుట్టినప్పుడే చికిత్సలకు తగ్గక విషాధిక్యమైనయెడల వత్సనాభమును చాది పట్టింపవలయును. ఉచ్చిటింగదష్టమునకు సైత మదేవిధముగఁ జేయవలెను.

2 వ చికిత్స.—

శిరీషస్య చ మూలేన అథవా స్వరసేన వా. 103
జలేనాలేపనం కుర్యాత్ ఉచ్చిటింగవిషం హరేత్,

దిరిసెనపువేరు గంధమును గాని స్వరసమును గాని గాయమునకు పట్టించిన మండ్రగబ్బవిషము హరించును.

3 వ చికిత్స.—

శ్వేతం పునర్నవామూలం పారిభద్రస్య మూలకం. 104
తండులీయకమూలం చ గోధికావసయాసహ,
అర్కక్షీరేణ సమ్మర్ద్య వటుకాం కారయేద్భిషక్. 105
వారిణా లేపనం కుర్యా దుచ్చిటింగవిషాపహం,

తెల్లగలిజేరువేరు, ముదురువేపవేరు, చిర్రివేరు, ఉడుము క్రొవ్వు, సమభాగములు కూర్చి జిల్లేడుపాలతో నూఱి కణికలు చేసి అరఁబెట్టి మండ్రగబ్బ, తేలు, కుట్టినపుడు చాది గాయమందు పట్టించిన విషము హరించును.

4 వ చికిత్స.—

శ్వేతార్కమూలం సంగ్రాహ్యం తద్దుగ్ధేన విమర్దితమ్. 106

వటిం తో యై ర్వ లేపో ఽ యం శమయే దుచ్చిటింగజం,

తెల్లజిల్లేడు వేరును దానిపాలతోనే నూఱి కణికలు చేసి యూదరములో బాధి పట్టించిన నుచ్చిటింగవిషము హరించును.

5 వ చికిత్స.—

పుత్రజీవిఫలానాం చ విమతిందుఫలోద్భవమ్. 107

మజ్జాం సమ్మేళ యే ల్లేపా దుచ్చిటింగవిషం జయేత్,

పుత్రజీవిఫలములగుజ్జు, ముష్టిపండ్లగుజ్జు కలిపి పట్టించిన ఉంద్రగబ్బవిషము హరించును.

6 వ చికిత్స —

సర్పాక్షీమూలం సంగ్రాహ్యం తినిశస్వరసం పిబేత్ 108

ఉచ్చిటింగవిషం హంతి పటీరేణ చ తత్ఫలం,

సర్పాక్షీవృక్షపువేరు, నెమ్మిపట్ట, కల్కము చేసి పుచ్చుకొనినను, చందనము పుచ్చుకొనినను మండ్రగబ్బవిషము హరించును.

పత్రాళి (ఆకు తేలు) విషచికిత్స.

1 చికిత్స —

నింబపత్రరసాలేపాత్ లేపా త్కుక్కుటవిష్ఠయా. 109

హరీతక్యాను లేపేన పత్రాళే ర్విషనాశనం,

వేపాకురసము నైనను, కోడిమలము నైనను, కరకకాయగంధము నైనను, గాయమందు పట్టించిన ఆకుతేలువిష మడఁగును.

2 వ చికిత్స.—

ప్రత్యంగిరాభవం బీజం అపామార్గస్య బీజకం. 110

జలే విలేపనం కుర్యా త్పత్రాళే ర్విషనాశనం,

దిరిసెనపువిత్తులను గాని, ఉత్తరేణివిత్తులను గాని, నీళ్లతో నూఱి పట్టించిన ఆకుతేలువిషము శమించును.

3 వ చికిత్స —

సురసాస్వరసం లేపా త్పత్రాళే ర్విషనాశనమ్. 111

తులసియాకురసము పట్టించిన ఆకుతేలు విషము శమించును.

తుమ్మెదలకాటుచికిత్స.

మాహిషీం చ గవీనేన టంకణై స్సహ మర్దయేత్,

మాక్షికభ్రామర సాఽంతం నాగఫేనేన తత్సమమ్. 112

బల్లిపెన్నలో వెలిగారమును గాని, అభినిమందును గాని కలిపి పట్టించిన కుమ్మెదలు అడవియీఁగలు మొదలగునవి కఱచినబాధ నివర్తించును.

కందిరీగలకాటుచికిత్స.

కర్దమం వా పటీరం వా తిల్యం చాపి విలేపయేత్,
తత్ క్షణేన వినశ్యంతి కండోలీక్షతివేదనం. 118

బురదమట్టిని గాని, చందనమును గాని, నువ్వులమానెను గాని పట్టించిన కందిరీగలు కుట్టినదద్దులు మానును.

మశకమక్షికదష్టలక్షణము.

కండూమాన్ మశకై రేత శ్శోఫస్స్యా న్మర్మ వేదనః,
అసాధ్యకీటసదృశ మసాధ్యమశకార్దితం. 114
సద్యః ప్రస్రావిణీ స్యాత్వా ద్దాహ మూర్ఛాజ్వరాన్వితా,
పిడకామాక్షికాద్దంశే తా సాంతుస్థాపికానుహృత్. 115

మశకమక్షికాదులు కఱచినపుడు శోఫ మర్మములయందు వేదన కలిగి యుండును. అసాధ్యకీటలక్షణము లిందు కలిగి యుండెనేని యిదియు నసాధ్యమే యగును. ఈఁగలు కఱచినపుడు కాటునుండి రక్తము ప్రవించుట, శ్యావవర్ణము కలిగి యుండుట, దాహము, మంట, మూర్ఛ, జ్వరము ఈలక్షణములును కలిగియుండును. ఇందుకు స్థావిక మనగా యొఱ్ఱతెగడ ప్రసిద్ధమైనచికిత్సౌషధి.

అడవియీఁగలకాటుచికిత్స.

జిహ్వయా స్తాలుకాయోగాత్ లాలాద్రావేన తత్క్షణే,
విలిప్త్య తేనదంశస్య చర్వణస్య విషం హరేత్. 116

అడవియీఁగలు జోరీగలు కుట్టినదద్దులమీఁద నోటిజొల్లును పట్టించిన వాని బాధ శాంతించును.

జోంటీగలకాటుచికిత్స.

అఫేనబీజం పాటీరం లేపయే త్సరఘాక్షతే,
రక్తచందనలేప స్స్యాత్ దద్రూర్ హారతి తత్క్షణాత్. 117

జోంటీగలు కుట్టినదద్దులపైన గసగసాలు గాని, చందనము గాని, చందనపు గంధము గాని పట్టించిన మంట, పోటు, దద్దురు అణఁగిపోవును.

దోమకాటుచికిత్స.

సుఖోష్ణవారిణా స్నానం చందన స్యానులేపనం,
మశకానాం క్షతాన్ హంతి శీఘ్రమేవ న సంశయః. 118

సుఖోష్ణమైనయుదకమున స్నానము చేసి శరీరమునకు చందనమును లేపనము చేసిన దోమకాటుదద్దులు పోవును.

—— కర్ణప్రవేశమైనజోరీగచికిత్స. ——

కర్ణప్రవేశే ఖర్జూరతత్కర్ణే మూత్రకం క్షిపేత్,
తథా చ తిలతైలం చ ధంకే నత్సస్య శ్లక్ష్ణకం. 119

గోమూత్రము, నువ్వులనూనె నేకముఁ జేసి కించిదుష్ణముగ కాచి చెవిలో పోయుచుండినను, ఆవుపేడరసమును పిండుకొని పోయుచుండినను చెవిలో ప్రవేశించినజోరీగలు వెలుపట వచ్చును. వానివలన కలిగినబాధయును శమించును.

—— శతపాద్యాదివిషజంతుగణము. ——

మహాశతపదీ చైవ శతపాదీ చ మాసలీ,
శతపాదాదికాః ప్రోక్తాః సకూర్గా విషజంతవః. 120

తాటిజెఱ్ఱి, జెఱ్ఱి, రోకటిబండపురుగు అనునవి క్రూరవిషము గలశతపాదాది జంతువు లనఁబడును.

—— జెఱ్ఱికాటువిషలక్షణము. ——

దంశే స్వేదం రుజం దాహం నద్రూక్షం రోమహర్షణం,
జిహ్వావక్త్రే చ కండుశ్చ కరోతి చ శతాపది. 121

జెఱ్ఱికఱచినప్పుడు కాటువందు చెమట, నొప్పి, మంట, దద్దుర్లు లేచుట, గగుర్పొడుచుట, నోరు, నాలుక, వీనియందు దురద ఈలక్షణములు కలుగును

1 వ చికిత్స —

సర్జికాజశకృత్క్షారః సురసోఽబ్జాక్షపీనకః,
మదిరామండసంయుక్తో హంతి శ్శతపదీ విషే. 122

సర్జక్షారము, మేకపెంటిఁ గాల్చిబూడిదయొక్క క్షారము, తామరవిత్తులు, రుద్రాక్ష, తులసి, ఇవి మద్యముతోఁ గాని, మీగడతోఁ గాని కల్పి పుచ్చుకొనిన జెఱ్ఱి విషబాధ నెమ్మదించును.

2 వ తాటిజెఱ్ఱిచికిత్స —

శ్వేతోషరం పచేత్తోయే పీత్వా తన్నస్తు తత్క్షణే,
తత్తోయేసేచనం కుర్యా న్మహాశతపదీక్షతే. 123

తెల్లనిచవుడు నుదకములో కలిపి యుడకఁబెట్టి యందలితేటనీటిని గ్రహించి పానము చేసి యాయుదకమునే గాయమందును శరీరమందును సేచనముచేసిన తాటి జెఱ్ఱికాటువలన కలిగినమంట జిల, దద్దురులు నెమ్మదించును.

3 వ చికిత్స.—

శాద్వలం టంకణం తుత్థం కట్ఫలం రజనీ వచా,
కల్కం పిబే దారనాళే మహాశతపదీవిషే. 124

తెల్లగఱిక, వెలిగారము, మైలుతుత్తము, పెగ్గుమ్మడు, పసుపు, వస, యీవస్తువులు కూటినీటితో కల్కము చేసి పుచ్చుకొనిన జెఱ్ఱి, తాటిజెఱ్ఱి కఱచినందున కలిగినవిషము నెమ్మదించును.

4 వ చికిత్స.—

ప్రత్యంగిరాభవం బీజం తండులీయకమూలకం,
నవనీతేన సమ్మర్ద్యం లేప్య మాపాదమస్తకే. 125
తత్క్షణేన వినశ్యంతి మహాశతపదీవిషం,

దిరిసెనపువిత్తులు, చిల్లివేళ్లు ఆవువెన్నతో నూరి ఆపాదమస్తకము లేపనము చేసిన జెఱ్ఱి, తాటిజెఱ్ఱి విషము తత్క్షణము హరించును.

5 వ చికిత్స.—

గుంజాద్వయం స్నుబాషం చ శారిబాక్వాలద్రవే. 126
పలమాత్రం పిబే త్సర్వం హరే చ్ఛతపదీవిషం,

పలప్రమాణము సుగంధపాలవేళ్ల కషాయములో రెండు గురిగింజలయెత్తు, (పొటేష్ఐడిడ్) అనఉప్పును కలిపి పుచ్చుకొనిన జెఱ్ఱివిషము హరించును.

6 వ చికిత్స.—

గుడూచిసారం సంగ్రాహ్యం నవనీతసమన్వితం. 127
లేపయే ద్దేహ మాద్యంతం శమయే చ్ఛతపదీవిషం,

తిప్పసత్తును ఆవువెన్నలో కలిపి దేహమాద్యంతము పట్టించిన జెఱ్ఱివిషము శాంతించును.

7 వ చికిత్స.—

కుందురోస్థూలకం భక్ష్యేత్ శతపాదివిషంహరేత్. 128

రెండుదినములు కుందురువేళ్లను నమిలి యారసమును మ్రింగుచుండిన జెఱ్ఱివిషము హరించును.

రోకటిబండపురుగు కాటుచికిత్స.

విషతిందుభవం బీజం గోమూత్రేణ విమర్దయేత్,
తక్షణేన విషం హంతి లేపయే న్నాసలీవిషమ్. 129

ముష్టివిత్తును గోమూత్రములో చాది యాగంధమును కాటుపైన పట్టించిన కోకటిబండపురుగు కాటు విషము హరించును.

2 వ చికిత్స.—

సర్పాక్షీమూల మాదాయ జలేన క్వథితం పిబేత్,
నరమూత్రానులేపేన శమయే న్మాసలీవిషమ్. 130

సర్పాక్షీ వేరు నుదకమున కషాయము గాచి పుచ్చుకొనినను, దానినే పిల్లవాండ్రమూత్రములో చాది పట్టించినను కోకటిబండపురుగు కాటువిషము హరించును.

—— లూతాదివిషజంతుగణచికిత్సాప్రకరణము. ——

లూతా బిలేశయ శ్చైవ జలమండలికా తథా,
అగ్నిమండలినామ్నీ చ కణభో గలగోడికా. 131
పతంగశలభ శ్చైవ భృంగారాగ్నిపిపీలికా,
ఇదం లూతాదికగణ మత్యంతవిషకీటకాః. 132

లూతా (దీనిని సాలెపురు గందురు. కాని యీజాతిలోనిది కాదు; అత్యంత విషజాతిలోని యొకవిధమైనకీటకము) బొరియపురుగు, జలమండలి, అగ్నిమండలి, కణభము, (ఇది పిడుదుజాతిలో చేరనివిషకీటకము) పులికొను, చిమ్మట, మిడుత, చీరక, చలిచీమ ఈపదియును లూతాదిగణ మనంబడును.

—— లూతోత్పత్తివివరణము. ——

విశ్వామిత్రో నృపవరః కదాచి దృషిసత్తమః,
వసిష్ఠం కోపయామాస గత్వాఽఽశ్రమపదం కిల. 133
కుపితస్య మునే స్తస్య లలాటా త్స్వేదబిందవః,
అపత న్దర్శనా దేవ హ్యధస్తా త్ప్రపర్వసః. 134
లూనే తృణే మహర్షేస్తు ధేన్వర్థే సంభృతేఽపి చ,
తతో జాతా స్త్విమే ఘోరా నానారూపా మహావిషాః. 135
తాసా మష్టౌ కష్టసాధ్యా వర్జ్యా స్తావత్య ఏవ హి,

విశ్వామిత్రుండు రాజ్యము చేయుచు వ్యాయామవినోదమునకు వెళ్లి వసిష్ఠాశ్రమముచేరి అచ్చట నాతనిచే విందారగించి ఆతని యాశ్రమమున నుండునందిని ధేనువు నపహరింప యత్నింప విశ్వామిత్రునిపై వసిష్ఠమహర్షి కత్యంతకోపం బొందవి చుఱచుఱ చూచునప్పుడు వసిష్ఠునకు ముఖమందు కలిగినచెమటబిందువులు ధేన్వర్థము తెచ్చియుండుగడ్డిపైని బడి పదునాఱు విధములగు లూత లను విషకీటకములు జనించినవి. అందు ఎనిమిదిసాధ్యములు ఎనిమిది అసాధ్యములు.

లూతలవివరణము.

కీటేభ్యో దారుణతరా లూతా షోడశధా జగుః. 136
అష్టావింశతి రిత్యేకే తతోఽప్యన్యే తు భూయసీః,
సహస్రరశ్మ్యనుచరా వదంత్యన్యే సహస్రశః. 137
బహూపద్రవరూపా చ్చ లూతైకైవ విషాత్మికా.
రూపాణినామత స్తస్యా దుర్జ్ఞేయా న్యతిసంకరాత్. 138
నాస్తి స్థానవ్యవస్థా చ దోషతోఽతః ప్రచక్షతే,
కృచ్ఛ్రసాధ్యా పృథగ్దోషై రసాధ్యా నిచయేన చ. 139

లూతలు విషకీటకము లన్నిటికన్నను క్రూరతరములు. లూతలు పదునా ఱని కొందఱును ఇరువదెనిమిది యని కొందఱును వేయికొంద ఱంతకన్న నెక్కు డని యును జెప్పెదరు. ఉపద్రవము లెక్కువగ నుండుటచే లూతలు విషస్వరూపము గలవి. వాని లక్షణములఁ దెలిసికొనుట దుర్లభము. దోషభేదములచే లక్షణముల నిర్ణయింపవలెను. ప్రత్యేకదోషలక్షణము లుండిన కష్టసాధ్యము. సన్నిపాతలక్షణ ములు కలిగి యుండిన నసాధ్యము.

సర్వలూతాదంశలక్షణము.

అసాధ్యాభియాం తు హృన్మోహశ్వాసహిధ్మాశిరోరుజాః,
శ్వేతాః పీతా స్సితా రక్తాః పిటికాశ్శ్వయథూద్భవాః. 140
వేపథుర్వమథు ర్దాహ స్తృడాంధ్యంవక్త్రనాసతా,
శ్యావోష్ఠవక్త్రదంతత్వం పృష్ఠగ్రీవాసభంజనం. 141
పక్వజంబుసవర్ణం చ దంశా త్స్రవతి శోణితం,
సర్వాపి సర్వజా ప్రాయో న్యపదేశస్తు భూయసా. 142
తీక్ష్ణ మధ్యావరత్వేన సా త్రిధాఽహం త్యుపేక్షితా,
సప్తాహేన దశాహేన పక్షేణ చ పరం క్రమాత్. 143
లూతాదంశశ్చ సర్వోఽపి దద్రూమండలసన్నిభః,
సితాసితోఽరుణః పీతః శ్యావో వా మృదు రున్నతః. 144
మధ్యేకృష్ణోఽధవా శ్యావః పర్యంతే జాలకావృతః,
విసర్పవాన్ శోఫయుతః తప్యతే బహువేదనః. 145
జ్వరాశుపాకవిక్లేద కోథావదరణాన్వితః,

లూతలు కఱచినపుడు గుండెలలో నొప్పి, మోహము, శ్వాసము, ఎక్కిళ్లు, తలనొప్పి, వాపు పైనగలిగెడి పొక్కులు, తెలుపు, ఎఱుపు, పసుపు, నలుపురంగులు

కలిగి యుండుట, వడకు, వాంతి, మంటలు, దప్పి, చీకట్లు గ్రమ్మిన ట్లుండుట, ముక్కు వంకరపోవుట, పెదవులు నోరు దంతములు నల్లబడుట, వీపు మెడ వీని యందు బ్రద్దలు గొట్టిన ట్లుండుట, గాయములో నుండి నేరేడుపండు వర్ణము గల రక్తము కాఱుచుండుట, ఈలక్షణములు కలిగి యుండిన నసాధ్యం బని తెలియవలెను. ఈవిషము నుపేక్షించినచో తీక్ష్ణవిష మేడురోజులకును మధ్యమవిషము పదిరోజుల కును హీనవిషము పదునైదుదినములకును చంపును. లూతాదంశంబు లన్నియు మచ్చల వంటిదద్దులు కలిగి అంచు తెలుపు, నలుపు, ఎఱుపు, పసుపు, వర్ణములలో నేదేని కలిగి మధ్యప్రదేశమున కృష్ణవర్ణము, లేక శ్యావవర్ణము కలిగి అంచులకు చుట్టును వల వలె రంధ్రములు కలిగి విస్తృతములైన పొక్కులు లేచి వాపుతోగూడి వేదన కలిగి జ్వరము, త్వరగ పండి పుచ్చిపోవుట, చీముపట్టి స్రవించుట, వ్రణము పగులుట, ఇట్టిలక్షణ ములు కలుగును.

లూతాదూషీవిషలక్షణము.

దూషీవిషాభి ర్లూతాభి ర్దష్టం దుష్ట మితి నిర్దిశేత్. 146
శోఫాః శ్వేతా సితా రక్తాః పీతా వా పిటకా జ్వరః,
ప్రాణాంతకో భవేచ్ఛ్వాసో దాహో హిక్కా శిరోగ్రహః. 147
ఆదంశా చ్ఛోణితం పాండుమండలాని జ్వరోఽరుచిః;
లోమహర్ష శ్చ దాహ శ్చ ప్యాశుదూషీవిషార్దితే. 148
మూర్ఛాంగశోషణైర్వర్ణక్లేదశబ్దాహ్వాతిజ్వరాః,
శిరోగురుత్వం లాలాసృక్ఛర్ది శ్చాసాధ్యదూషితైః. 149
శ్యావత్వ మథ కార్ష్ణ్యం వా నానావర్ణత్వ మేవ వా,
మోహః పురీషభేదో వా దష్ట స్య స్యాత్సకంటకః. 150
దహ త్యగ్ని రివాదా తు భింద తీవోర్ధ్వ మాశు చ,

లూతలు కఱచినపుడు శరీరమందలి విషము దూష్యత్వమును పొందినయెడల తెలుపు నలుపు పసుపు యెఱుపురంగులలో నేదియో యొకరంగు గలవాపు, బొబ్బలు, జ్వరము, శ్వాస, దాహము, ఎక్కిళ్లు, తల బిగబట్టినట్లుండుట, గాయమునందె ప్పుడు నెత్తురు కాఱుచుండుట, తెల్లనిమచ్చలు, అరుచి, తలబరువు, నోటచొంగ, నెత్తురు పడుట, శ్యావము లేక నలుపు లేక అనేకవర్ణములు కలుగుట, మోహము, పురీషభేద నము, నిప్పులో కాల్చినట్లు ఉండుట, పైకెగరవేసినట్లు విషముచే బాధ కలుగుట, ఈలక్షణములు దూషీవిషమందు కలుగును.

వాతలూతాలక్షణము.

వాతికః పరుష శ్శ్యావః పర్వభేదః జ్వరప్రదః. 151
తద్విభాగం యథాస్త్వం చ దోషలింగై ర్విభావయేత్,

వాతికలూత ఖరస్పర్శము, శ్యావవర్ణము, పర్వభేదము కలిగి జ్వరమును కలిగించునదిగ నుండును. మఱికొన్ని వాతలక్షణములు కలుగును.

పిత్తలూతాలక్షణము.

తద్దంశః పైత్తికో దాహతృట్స్ఫోటజ్వరమోహవాన్. 152
భృశోష్మా రక్తపీతాభః క్లేదీ ద్రాక్షాఫలోపమః,

పిత్తలూత కఱచినచో మంట, దప్పి, పొక్కులు, జ్వరము, మోహము, వేడి యావిరివెడలుట, పుండు కుళ్లుట, ఈలక్షణములు కల్పించునదియై కొంచె మెఱుపు కలిసినపసుపురంగు గలిగి ద్రాక్షపండు ఆకారము కలిగి యుండును.

శ్లేష్మలూతాలక్షణము.

శ్లైష్మికః కఠినః పాండుః పరూషకఫలాకృతిః. 153
నిద్రాం శీతజ్వరం కాసం కండూం చ కురుతే భృశం,

శ్లేష్మలూతి కఱచినపుడు కాఠిన్యము, పాండురవర్ణము, చిల్లితపండు ఆకారము కలిగి కఱచినపుడు నిద్ర చలిజ్వరము, దగ్గు, దురద, అనువానిని కలిగించును.

లూతావిషలక్షణము.

క్లేదేన యత్స్పృశ త్యంగం తత్రాపి కురుతే వ్రణమ్. 154
శ్వాసదంష్ట్రాశకృన్మూత్ర శుక్ర లాలానఖార్తవైః,
అష్టాభి రుద్వమ త్యేషా విషం వక్త్రై ర్విశేషితః. 155

లూతాదంశవిషమువలన జనించినవ్రణమునందుండు చీము ఎచ్చట తగిలిన నచ్చట వ్రణమును కలుగఁజేయును. మఱియు నాదష్టునియొక్క శ్వాసము, కోఱలు, పురీషము మూత్రము, శుక్రము, చొంగ, గోళ్లు, ఆర్తవము అనునెనిమిదింటిచేతను, లూతలు మనుజులకు విషమును గల్గించును.

లూతావిషవేగసప్తకలక్షణము.

సూచీవ్యధవ దాభాతి తతోఽసౌ ప్రథమేఽహని,
అవ్యక్తవర్ణః ప్రచలః కించిత్కండూరుజాన్వితః. 156
ద్వితీయేఽభ్యున్నతోఽన్తేషు పిటకై రివ వాచితః,
వ్యక్తవర్ణో నతో మధ్యే కండూమాన్ గ్రంథిసన్నిభః. 157

తృతీయే సజ్వరో రోమహర్షకృ ద్రక్తమండలః,
శరావరూప స్తోదాఢ్యో రోమకూపేషు సంస్రవః. 158
మహాం శ్చతుర్థే శ్వయథు ర్వశ్వాసభ్రమప్రదః,
వికారాన్ కురుతే తాంస్తాన్ పంచమే విషకోపజాన్ 159
షష్ఠే వ్యాప్నోతి మర్మాణి సప్తమే హంతి జీవితం,
ఇతి తీక్ష్ణం విషం మధ్యం హీనం చ విభజే త్తతః. 160
ఏకవింశతిరాత్రేణ విషం శామ్యతి సర్వదా,

లూత కఱచిన మొదటిరోజున సూదులతో పొడచినట్లుండి అవ్యక్తవర్ణము కలిగి జిలజిల మనుచు కొంచెముగ దురద గలుగును. రెండవదినమందు కాటుచుట్టు సున్నతముగు బొబ్బలు కలిగి మధ్యమున పల్లమేర్పడి వ్యక్తవర్ణము కలిగి దురదతోడ గ్రంధివలె నుండును. మూడవదినమున జ్వరము, గగుర్పాటు, మూకుడువలె రక్తమండలము కలిగి పోట్లతో కూడి రోమకూపములనుండి రక్తము స్రవించును. నాల్గవరోజున విపరీతమైనవాపు, తాపము, శ్వాసము, భ్రమకలుగును. అయిదవరోజున విషలక్షణము లన్నియు కలుగును. ఆఱవదినమున విషము మర్మముల కెగఁబ్రాకును. ఏడవరోజున రోగిని చంపును. ఇట్లు, తీక్ష్ణమధ్యహీనవిషభేదములచే క్రమముగ నెఱుఁగవలయును. ఏకవింశతిదినమున రోగి బ్రతికియుండిన ఇరువదొకటవదినమునకు విషము స్వయముగనే హరించి రోగి బ్రతుకును.

{ లూత కఱచినది మఱియొక కీటకము కఱచి నది తెలియు విధము. }

లూతా నాభే ర్దశ త్యూర్ధ్వ మూర్ధ్వం వాఽధశ్చ కీటకాః. 161
తద్దూషితం చ వస్త్రాది దేహే స్పృష్టం వికారకృత్,
దినార్ధం లక్ష్యతే నైవ దంశో లూతావిషోద్భవః. 162

లూతలు బొడ్డుకు పైభాగమునందు కఱచును. తేళ్లు మొదలైనవి నాభి కూర్ధ్వమునఁ గాని క్రిందివైపునఁ గాని కుట్టును. పైవానిచే (పైలూతావిష) దూషితములగువస్త్రాదుల నుపయోగించినట్లయిన విష మెక్కును. అయ్యది యొకపూటమాత్రమే బాధించును. శరీరమందు గాయముమాత్ర ముండదు.

లూతాదష్టప్రథమకర్తవ్యము.

అథాశు లూతాదష్టస్య శస్త్రేణాదంశ ముద్ధరేత్,
దహేచ్చ జాంబవౌష్ఠాద్యై ర్న తు పిత్తోత్తరం దహేత్. 163

లూత కఱచినవెంటనే కత్తిచే నాదంశమును గీరి జాంబవోష్ఠమును నాయుధముచే కాల్చవలయును గాని పిత్తమధికముగ నుండిన కాల్చఁదగదు.

1 లూతాదష్టచికిత్స.—

చందనం పద్మకోశీరం పాటలీ సింధువారికా,
క్షీరశుక్లానతం కుష్టం శిరీషోదీచ్యశారిబా. 164

శేలుస్వరసపిష్టాయాం లూతానాం సార్వకార్మికః,
సర్వాగదాయథా దోషం ప్రయోజ్యాస్యుః కృకంటకే. 165

చందనము, పద్మకము, వట్టివేళ్లు, పాదిరివేళ్లు, వావిలి, మత్తిపట్ట, చెంగల్వ కోష్టు, గ్రంథితగరము, దిరిసెనపు చెక్క, కురువేరు, సుగంధపాల వీనిని విరిగిచెట్టు రసముతో ముద్దగా నూరి లోపలికి పుచ్చుకొనుట, గాయమునకు చేసి కట్టుకట్టుట, శరీరమునకు లేపనము చేయుటచే లూతావిషము శమించును. అందు ములుగోరంట వేరును చేర్చవచ్చును.

2 వ చికిత్స.—

ఫలినీ ద్వివిశా క్షౌద్రసర్పిభిః పద్మకాహ్వయః,
అశేషలూతాకీటానా మగద సర్వకార్మికః. 166

ప్రేంకణపు చెక్క, కూరపసుపు, మానిపసుపు, పద్మకము, వీనిని చూర్ణించి అంగు తేనె నెయ్యి కలిపి లూతాదష్టమందు సర్వకర్మలయందు నుపయోగింపవలయును.

3 వ చికిత్స:—

నతలోధ్రవచాకట్వీపాఠైలాపత్రకుంకుమైః,
వినఘ్నం బహుదోషేషు ప్రయుంజీత విశోధనమ్. 167

గ్రంథితగరము, లొద్దుగు చెక్క, వస, కటుకరోహిణి, విషబొద్ది, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, కుంకుమపువ్వు, వీనిని చూర్ణించి, లూతావిషమం దుపయోగించిన మేలు కలుగును.

4 వ చికిత్స.—

యష్ట్యాహ్వమదనాంకోల జాలినీమిందువారికా,
కఫే శ్రేష్ఠాంబునా పీత్వా విష మాశు నివారయేత్. 168

అతిమధురము, నల్లముష్టి, ఊడుగపువ్వులు, గురువిందచెక్క, వావిలి, ఇవి శుద్ధజలముతో నూరి త్రాగిన లూతావిషము వల్ల కలిగిన కఫోద్రేకము శాంతించును.

5 వ చికిత్స —

శిరీషపత్రత్వగ్జ్వాలఫలం వాంకూల మూలవత్,
విశేచయేచ్చ త్రిఫలానీలినీత్రివృతాదిభిః. 169

నివృత్తే దాహశోఫాదికర్ణికాం పాతయే ద్విశాత్,

త్రిఫలకషాయము, నిలివేరు, తెల్లతెగడ, వీనిలో దేనిని గాని యిచ్చి విరేచనమును చేయించి దిరిసెనపు ఆకు, పట్ట, వేరు, కాయ, చిగురు వీనిని నూరి సేవించినట్టయిన లూతావిషశమనము కలుగును.

6 వ చికిత్స.—

కుసుంభపుష్పం గోదంతం స్వర్ణక్షీరీకపోతవిట్. 170
త్రివృత్తాసైంధవం దంతీ కర్ణికాపాతనం తథా,
మూలము త్తరవారుణ్యాం నంశనిర్లేఖసంయుతమ్. 171

కుసుమపువ్వులు, తాళకము, అత్తిచెక్క, పావురపునులను, తెల్లతెగడ, సైంధలవణము, ఏనుగమదము, జుష్టుపువేరు, వెనుగుగొమ్ము ఇవి నూరి శరీరమునకు రాచినను పుచ్చుకొనినను లూతావిషము హరించును.

7 వ చికిత్స.—

తద్వచ్ఛ సైంధవం కుష్టం దంతీకటుకరోహిణీ,
రాజకోశాతకీమూలం కిణ్వామధుశోద్భవః. 172
కర్ణికాపాతసమయే బృంహయే చ్ఛ విషాపహైః,

సైంధవలవణము, కోష్టు, దంతెవేళ్లు, కటుకరోహిణి, పిన్నపాళ్ల, నేతిబీరవేరు, ఇవి మజ్జిగతో నూరి గ్రంథు లుత్పన్నమగునపుడు రాచిన నవి నిశ్శేషముగ నశించును.

8 వ చికిత్స.—

స్నేహకార్య మశేషం చ సర్పి షైవ సమాచరేత్,
విషస్య వర్ధయే త్తైల మగ్నే రివ తృణోలుపం. 173

లూతావిషమునకు చేయఁబడు స్నేహోపచారము లన్నియు నేతితో చేయవలయును గాని నూనెలో చేసినయెడల అగ్నియం దెండుగడ్డిని వేసినటుల విష మభివృద్ధిఁ జెందును.

9 వ చికిత్స.—

హ్రీబేరవైకంకతగోపకన్యా ముస్తాశిరీషా చందనటిందుకాని,
శైవాలనీలోత్పలవక్ర యష్టీ త్వఙ్నాకులీ పద్మకరాటమధ్యం. 174

కురువేరు, కానరేగు, సుగంధపాల, తుంగముస్తలు, జమ్మికొయ్యలు, చందనము, గుండిగపువేరు, నీటినాచు, నల్లకలువగడ్డ, గ్రంధితగరము, అతిమధురము, లవంగపుచెక్క, సర్పాక్షిచెట్టు, తామరగడ్డ, ఇవి చూర్ణించి యుంచుకొని కరాటమునం దుంచి వలయునప్పుడు లూతవ్రణముల కుపయోగింపవలసినది.

10 వ చికిత్స.—

లోధ్రం సేవ్యం పద్మకం పద్మరేణుః
కాలేయాఖ్యం చందనం యచ్చ రక్తం,
కాంతాపుష్పం దుగ్ధినీకా మృణాళం
లూతా స్సర్వా ఘ్నంతి సర్వక్రియాభిః. 175

లొద్దుగు, వట్టివేళ్లు, పుష్కరమూలము, తామరపరాగము, కృష్ణాగరు, చందనము, రక్తచందనము, ప్రేంఖణపుపువ్వు, పిన్నపాల, తామరతూడు అనునవి లూతా విషమును హరించునౌషధులు గాన సర్వక్రియలందు నుపయోగింపవలెను.

11 వ చికిత్స.—

రజనీఘనసర్పలోచనీ కణశుంఠీకణమూలచిత్రకాః,
వరుణాగురుబిల్వపాటలీ పిచుమందాభయ శేలుకేసరం. 176
బిల్వచందననతోత్పలశుంఠీ పిప్పలీనిచులనేశసకుష్ఠం,
శుక్తిశాకనరపాటలిభార్గీ సింధువారకకరోటివరాంగం. 177
పిత్తకఫానిలలూతాః పానాంజననస్య లేపసేకేన,
అగదవరా వృత్తిష్ఠాః కుమతివిషవారయం త్యేతే. 178

కూరపసుపు, సర్పాక్షిచెట్టు, పిప్పళ్లు, సొంటి, మోడి, చిత్రమూలము, మొగలింగచెక్క, కృష్ణాగరు, మారేడు, కలిగొట్టు, వేము, కరకకాయ, విరిగిచెక్క, నాగకేసరాలు, చందనము, గ్రంధితగరము, కలువగడ్డ, శొంఠి, అమ్లవేతసము, కోష్టు, ఎలుకచెవికూర, కరకతాడిఉసిరికలు, భారంగి, తెలపురియపెంకు, ఇవి సర్వక్రియలం దుపయోగించుచు పానలేపన నస్యాంజనసేకముల కుపయోగించిన త్రిదోషలూతల విషము హరించును.

12 వ చికిత్స:—

రజనీయుగ్మపతంగ మంజిష్ఠా నాగకేసరైః. 179
శీతాంబుపిష్టై రాలేపః సద్యో లూతాం వినాశయేత్,

కూరపసుపు, మానిపసుపు, రసకర్పూరము, మంజిష్ఠి, నాగకేసరములు, ఇవి సమాంశములు గూర్చి శీతోదకమున నూరి శరీరమునకు లేపనము చేసిన లూతవిషము తత్క్షణమే హరించును.

13 వ చికిత్స.—

మాక్షికస్యానుపానేన తప్తస్వర్ణరజః పిబేత్. 180
సప్తవాసరపర్యంతం సర్వలూతావిషాపహం,

అపరంజిరాపాడిని తేనెలో గలిపి యేడుదినములు సేవించిన సర్వలూతావిషములు హరించును.

బిలేశయాది ప్రాణహారలూతలదంశలక్షణము.

శోషశ్చైవ లతాసితా రక్తాపీతా చ పిడికా జ్వరాః, 181
ప్రాణాంతకీభవే ద్దాహః శ్వాసహిక్కా శిరోగ్రహః
క్షతేషు రుధిరస్రావం సద్యః ప్రాణాపహారకాః 182

బిలేశయము, జలమండలము, అగ్నిమండలము అనునవి కఱచిన వారికి శోష, జ్వరము, శ్వాస, ఎక్కిళ్లు, శిరస్సు, మొద్దుబాఱి జ్ఞానహీనుడగుట, శరీరమునకు తెలుపురేక పసుపురంగు వ్యాపించుట, తాపము, శరీరము కందుబాఱి యెఱ్ఱ నగుట, పిటికలు జనించుట, గాయమునుండి జలజల రక్తము కాఱుట, జాములోపల ప్రాణములుపోవుట సంభవించును.

బిలేశయ (బొరియపరిగె) దంశలక్షణము

బిలేశయో బిలే భూమేః స్థిత్వా దంశతి మానవాన్,
తస్మాచ్ఛోభశ్చ పీతాభో జాయతే విస్మృతి ర్మృతిః. 183

బొఱియపరిగె యనులూత భూమిలోని బొఱియలో నుండియే కఱచును. కఱచునపుడు గాని అంతకు ముందు గాని వెనుకఁ గాని కఱవఁబడినమనిషికి కనఁబడదు. తదితరులకును కనఁబడదు. అది కఱచినతోడనే గాయమునుండి బొటబొట రక్తము కాఱును. అయ్యోయన్నేదియో కఱచినదని యితరులకు చెప్పులోపలనే స్మృతి తప్పిపడిపోయి శరీరమునకు పసుపురంగు వ్యాపించి విశేషముగ నుబ్బి యొకగంటలోపల చచ్చిపోవును.

అగ్నిమండలి యనులూతదంశలక్షణము

అగ్నిమండలిసందంశా ద్గాత్రం కుంకుమసన్నిభం,
తాపక్షోభవిదాహైశ్చ యామార్ధే మరణం భవేత్. 184

అగ్నిమండల మనులూత కఱచిన శరీరమంతయు రక్తవర్ణమయి తాపము, క్షోభము, విదాహము, కలిగి అరజాములో చచ్చిపోవును.

జలమండల దంశలక్షణము.

జలమండలిసందంశా ద్గాత్రం శీతం హిమోపమం,
విస్మృతి శ్చాంగశైథిల్యం యామార్ధేన మృతి ర్భవేత్ 185

జలమండల మనులూత కఱచినపుడు శరీరమంతయు మంచుగడ్డవలె చల్లనై మైకము కలిగి సర్వాంగములు వికలతఁ జెంది అరజాములో మరణము కలుగును.

తేషాం విషాణాం త్రయాణాం ప్రతికారో న విద్యతే,

పైఁ జెప్పంబడినజాతియపరిటె, అగ్నిమండలము, జలమండలము, అనుమూఁడుజాతులదంశములకు లోకమం దిప్పటి కేలాటిచికిత్సలును కనుపింపలేదు.

—⁂ పులికోనుచికిత్స ⁂—

కపిత్థం సర్షపోపేతం గలగోడివిషాపహమ్. 186
అథ వా కాపిత్థసర్వస్వం పిబే ద్విషనాశనం,

వెలగపండుగుజ్జు ఆవాలు మెత్తగా నూరి భక్షించినను లేక, వెలగపండు గాని, కాయ గాని, పిందె గాని, కాయయొక్క పెంకుగాని భక్షించినను ఇందు సేవియేం తటస్థించనిచో నెందుకైనయొక్క పెంకు తటస్థించినను చూర్ణించి యుదకమందు కల్పి త్రాగినను పులికోనువిషము తప్పక హరించును.

అన్యచ్చికిత్సా.—

కపిత్థ ముష్టిపీడార్క బీజం త్రికటుకం తథా. 187
కరంజో ద్వే హరిద్రే చ గలగోడీవిషం జయేత్,

వెలగపండు, అత్తిపీడము, జిల్లేడువిత్తులు, త్రికటుకములు, కానుగ, కూరపసుపు, మానిపసుపు, వీనిని సేవించిన పులికోనువిషము హరించును.

—⁂ పులికోనుదష్టలక్షణము. ⁂—

దాహాతోదస్వేదశోషకరీ తు గలగోడికా. 188
విస్మృతిశ్చాంగశైథిల్యం యామార్ధే మృతిసంభవః,

పులికోను కఱచినట్లయిన శరీరతాపము గాయమునందు పంజడము, చెమట, శరీరము వాపు, స్మృతితప్పుట, శరీరము పడఁగొట్టినటు లుండుట, ఝాముజాములోపల మరణము కలుగును.

—⁂ కణభదష్టలక్షణము. ⁂—

విసర్పి శ్వయథుశ్శూలం జ్వర శ్ఛర్దిరథాపి వా. 189
లక్షణం కణభై ర్దష్టే దంశ శ్చేదావశీర్యతే,

కణభ మనునది పికుగుజాతిలోఁ జేరినయొక విషకీటకము. ఇది కఱచిన శరీరమంతయు పొక్కులు కలిగి వాపు, శోష, జ్వరము, వాంతి యేర్పడి శరీరము పగలగొట్టినటుల శ్రమ యేర్పడును.

—⁂ కణభవిషచికిత్స ⁂—

శిరీషవల్కలం కుష్ఠం వారిణా క్వథితం పిబేత్. 190
కణభస్య విషం హంతి తత్క్షణేన న సంశయః,

తిరిసెనపుపట్ట, కోష్టు, కషాయము గాచి పుచ్చుకొనిన కణభదష్టవిషము హరిం చును.

మిడతకాటుచికిత్స.

చందనం చ తిలాశుంఠీ శీతతోయేన మర్దయేత్. 191
తద్గంధం లేపయే దంగే పతంగస్య విషం హరేత్,

చందనము, నువ్వులు, సొంఠి, నీళ్లతో నూరి శరీరమునకు పట్టించిన మిడత కాటువిషము హరించును.

చిమటకాటుచికిత్స.

ఘనచూర్ణసమాయుక్తం దధి మస్తు విలేపయేత్. 192
గాత్రే తక్రవిలేపశ్చ భృంగారీవిషనాశనం,

పెరుగుమీగడతోకూడ తుంగముస్తలచూర్ణము పుచ్చుకొని అదియు శరీర మునకు లేపనము చేసినను, చిక్కనిమజ్జిగను శరీరమునకు లేపనము చేసినను చిమట కాటువిషము హరించును.

చలిచీమకాటుచికిత్స.

శిలాక్షారం కర్దమం చ అథవా కర్దమేన చ. 193
క్షతే విలేపనం కుర్యాత్ పిపీలికవిషం హరేత్,

రాతిసున్నము బురదమట్టి కల్పిగాని, బురదమట్టినేకాని చలిచీమకాటుకు పట్టించిన బాధ నివరించును.

మూషికాదివిషజంతుగణము.

మూషకో దీర్ఘదేహీచ గిరికా గంధమూషికా. 194
మూషికాద్యగణం ప్రోక్తం ప్రాణినాం చ భయంకరం,

ఎలుక, పందికొక్కు, చిట్టెలుక, మూలచెలుక, అనునవి మూషికాదిగణ మనం బడును.

మూషికాభేదములు.

లాలన శ్చపలః పుత్రో హాసిరః చిక్కిరోఽజిరః. 195
కషాయదంతః కులకః కోకిలః కపిలోఽసితః,
అరుణ శ్శబల శ్శ్వేతః కపోతః ఫలితో౽oదురః. 196
ఛుచ్ఛుందరో రసాలాఖ్యో దశాష్టౌ చేతి మూషికాః,

లాలనము, చపలము, పుత్రకము, హాసిరము, చిక్కిరము, జిరము, కషాయ దంతము, కులకము, కోకిలము, కపిలము, సిమత, అరుణము, శబలము, శ్వేతము,

కపోతము, ఫలితము, ఉందురు, ఛుచ్ఛుందరము, రసాలము అని యెలుకలు పదునెనిమిదిజాతులు కలిగి యుండును.

మూషికావిషలక్షణము.

వీర్యం యత్ర పతే దేషాం వీర్యదిగ్ధై ర్యదంగకైః. 197
అంగం స్పృశంతి తత్రాస్రే పాండుభూతే ప్రదూషితే,
శోఫో భ్రమో౽రుచిః క్రోధో గ్రంథయో మండలాని చ. 198
రోమహర్షో౽తిరుఙ్మూర్ఛా-ప్యస్మృతిః పర్వభేదనం,
కంపశ్శీతజ్వర స్సాదో దీర్ఘకాలానుబంధనం. 199
శ్లేష్మణ స్సహబహ్వాఖు డింభక శ్ఛర్దనం సతృట్,
భవం త్యేతే గుణా ఘోరా హ్యై ర్మనుష్యే వసీవతి. 200
విషం రతిగతా ఖూనాం కుచ్ఛ్రం కువ్యతి నై ముహుః,
మూర్ఛాక్లేద శిరోభార లాలాశోఫవివర్ణతాః. 201
శబ్దాశ్రుతిజ్వరో రక్తఛర్ది శ్చాసాధ్యలక్షణం,
ఆఖ్వాశ్వై ర్గంధభి ర్యుక్తం గంధే చుచ్ఛుందరోపమం. 202
వివర్ణాస్యం శూనన స్తి మాఖుదష్టం వివర్జయేత్,

ఎలుకలవీర్యము మనుజునియొక్క యేయంగమందు పడునో? వీర్యముచేత తడుపఁబడిన యెలుకలయంగముల మనుజుని యేయంగము స్పృశించునో, అచ్చట రక్తముచెడి పాండురవర్ణము కలిగి దూషితమునుఁ జెంది వాపు, తెలివిదప్పుట, అరుచి, మంట, మినమిన లాడు గ్రంధులు, శరీరమంతయు మచ్చలు, రోమములు గగుర్పొడుచుట, అనివార్యమైన నొప్పి, మూర్ఛ, స్మృతితప్పుట, కాలుచేతుల గణుపులందు పగులఁ గొట్టినటుల నొచ్చుట, శరీరము వణఁకు, చలిజ్వరము, సన్నగిలుట, వ్యాధిశరీరమందు బహుకాల మాపాదించి యుండుట, శ్లేష్మపురురుగువాంతియై అందు ఎలుకపిల్లలను బోలినరూపము లనేకము లుండుట, శరీరము నొచ్చుట, అతిదాహము కలిగి యుండుట, మొదలగు లక్షణములు కలుగును. మైథునము చేయునట్టి ఎలుకలమూత్రము, జొల్లు, రేతస్సు మొదలైనవి మనుజులశరీరమునకు తగిలినట్లైన అందువలన నేర్పడువిష మతికష్టసాధ్య మగును. మూర్ఛ శరీరశైథిల్యము, తలనొప్పి, చొంగకారుట, వాపు, శరీరము వివర్ణ మగుట, చెవులు వినరాకుండుట, జ్వరము, రక్తవమనము, ఇవి కలిగియుండిన మూషికవిష మసాధ్య మని తెలియవలయును. శరీరమందు ఎలుకలవలె గ్రంధు లేర్పడి యెలుకలవాసన యేర్పడి పెదవులు తెల్లఁబడి పొత్తికడుపు వాచిన అట్టిమూషికదష్టవిషార్తుని వర్జింపవలయును.

సశేషమూషికవిషలక్షణము.

సశేషం మూషికవిషం ప్రకుప్యత్యభ్రదర్శనే 203
యథాయథం వా కాలేషు దోషాణాం వృద్ధిహేతుషు
తత్ర సర్వే యథావస్థం ప్రయోజ్యాః స్యురుపక్రమాః 204
యథాస్వం యే చ నిర్దిష్టా స్తథా దూషీవిషాపహాః,

చికిత్సలవలన నుపశమింపక శేషించి నిలిచిన యెలుకవిషము వర్షాకాలములో ప్రకోపించును. దోషములకభివృద్ధిహేతువు లన్నయెడల నితరకాలము లందు సైతము ప్రకోపించును. అప్పుడాయా యవస్థలకు తగినటుల దూషీవిషాపహము లగుచికిత్స లను చేయవలయును.

మూషికదూషీవిషలక్షణము.

ఆదంశా చ్ఛోణితం పాండుమండలాని జ్వరోఽరుచిః. 205
లోమహర్షశ్చ దాహశ్చా ప్యాఖుదూషీవిషార్దితే,

దూషీవిష మనఁగా, శరీరమందు జీర్ణించి బహుకాలము బాధించెడు విషము నకు పేరు. మూషికవిషము దూష్యమైనయెడల గాయమందు రక్తము స్రవించుచుం డుట, దేహము పాండురవర్ణ మగుట, మచ్చ లేర్పడుట, జ్వరము కలుగుట, అరుచి, రోమములు గగుర్పొడుచుట, దాహము మొదలైనవి కలుగును.

పందికొక్కు చుంచెలుకవిషలక్షణము.

మూర్ఛాంగశోథవైవర్ణ్యం క్లేదశబ్దాశ్రుతిజ్వరాః. 206
మూషికాకారగ్రంథ్యత్థం శరీరం కాలవర్ణకం,
శిరోగురుత్వం లాలాస్రృ క్ఛర్దిశ్చాసాధ్యమూషికాత్. 207

శరీరము వాచుట, మూర్ఛ, వైవర్ణ్యము, దౌర్బల్యము, చెవుడు, జ్వరము, శరీరమున, మూషికలవంటిగ్రంథు లేర్పడుట, దేహము బొగ్గువలె నల్లనగుట, తల బరు వెక్కుట, రక్తవమనము, జొల్లుగారుట, శ్వాస మొదలైనవి, పందికొక్కు, చుంచె లుక కఱచినవిషార్తులకు కలుగును.

1 వ మూషికవిషచికిత్స.—

ఆఖూనా దష్టమాత్రస్య దంశం కాండేన దాహయేత్,
దర్పణే నాథవా తీవ్రరుజా స్యా త్కర్ణికాఽన్యథా. 208
దగ్ధంవిస్రావయే ద్దంశం ప్రచ్ఛిన్నం చ ప్రలేపయేత్,

ఎలుకకాటును కఱ్ఱతోఁ గాని గాజుపెంకుతోఁ గాని కాల్చి పిమ్మట రక్త

ముసు ప్రవింపఁజేయవలయును. పిమ్మట నౌషధమును లేపనము చేయవలయును. ముందు కాల్చక పోయినయెడల గొప్పవేదన గలకర్ణిక లుత్పన్న మగును.

2 వ చికిత్స.-

శిరీషరజనీవక్ర కుంకుమామృతవల్లిభిః. 209

ఆగారధూమమంజిష్ఠా రజనీలవణోత్తమైః,

లేపో జయ త్యాఖువిషం కర్ణికాయాశ్చ పాతనం. 210

దిరిసెనపుపువ్వులు, పసుపు, గ్రంధితగరము, కుంకుమపువ్వు, తిప్పతీఁగె, కరుదువ్వ, మంజిష్ఠి, మ్రానిపసుపు, సైంధలవణము, ఇవి యుదకముతో నూఱి పట్టించిన ఎలుకవిషము శాంతించుటే కాక గ్రంధులు కఱిగి పోవును.

3 వ చికిత్స:—

తతోఽగ్నిః తాళయిత్వా నుతోయైగను చలేపయేత్,

పాలిందీశ్వేతకటభీ బిల్వమూల గుడూచిభిః. 211

అన్యైశ్చ విషశోఫఘ్నైః సిరాం వా మోక్షయే ద్ధృతం,

ఎలుకకాటును కలితో బాగుగ కడిగి పాలిందియను మూలిక, తెల్లవెక్కుడు తీగె, మారేడువేరు, తిప్పతీఁగ, అనునవి యుదకముతో నూఱి ముందుగా గాయములో నుండిరక్తమును ప్రవింపఁజేసి పిమ్మట పట్టించిన యెలుకవిషము హరించి వాపు గ్రంధులు శమించును.

4 వ చికిత్స —

సింధువారస్య మూలాని బిడాలాస్థివిషం నతమ్. 212

జలపిష్టోఽగదో హంతి స హ్యద్రైక రాఖుజంవిషం,

వావిలివేరు, పిల్లియెముక, వత్సనాభి, గ్రంధితగరము, ఇవి యుదకముతో నూఱి నస్యము చేయించి గాయమునకు పట్టించిన మూషకవిషము హరించును.

5 వ చికిత్స.—

విరేచనం త్రివృన్నీలీ త్రిఫలాకల్క ఇష్యతే. 213

అంజనం గోమయారసో వ్యోషసూక్ష్మరజోన్వితః,

మూషికాదష్టులకు తెల్లతెగడచూర్ణమును గాని, నీలివేరుచూర్ణమును గాని, త్రిఫలచూర్ణమును గాని యిచ్చి విరేచనము చేయించి త్రికటుకచూర్ణము కలిపిన ఆవుపేఁడరసమును కన్నుల కంజనము వేసిన మూషికవిషము హరించును.

6 వ చికిత్స.—

ఛర్దనం నీలినీకాన్తాశ్చ శ్నకాఖ్యాం కోలయో రపి. 214

కోశాతక్యాః శుకాఖ్యాయాః ఫలం జీమూతకస్య చ,
మదనస్య చ సంచూర్ణ్యం దధ్నా పీత్వా విషం జయేత్. 215

నీలివేరుకషాయము త్రాగించి వమనమును గావించి పిమ్మట, దుండిగపువేరు, ఊడుగచెక్క, బీరవేరు, చిలుకనాసవిత్తులు, డావరడంగికాయ, నల్లయుమ్మెత్తవేరు ఇవి చూర్ణించి ఆవుపెరుఁగులో కలిపి పుచ్చుకొనిన యెలుకవిషము హరించును.

7 వ చికిత్స.—

వచామదనజీమూతకుష్ఠం వా మూత్రపేషితం,
పూర్వకల్పేన పాతవ్యం సర్వోందురువిషాపహమ్. 216

వస, నల్లయుమ్మెత్త వేరు, డావరడంగికాయ, కోష్టు, ఇవి చూర్ణించి గోమూత్రములో కలిపి త్రాగిన సర్వవిషము మూషికాదులవిషము హరించును.

8 వ చికిత్స.—

కపిత్థగోమయరసో మధుమాసవ లేహనం,
తండులీయకమూలేన సిద్ధం పానే హితం ఘృతమ్. 217

వెలగపండుగుజ్జు, ఆవుపేడరసము, తేనె, ఆవునెయ్యి, చిర్రికెల్లకల్కమును కలిపి ఘృతపక్వముగ కాచి ఆఘృతమును సేవించిన ఎలుకలు, చుంచెలుకలు, పందికొక్కులు కఱచినందువలన కలిగినవిషము హరించును.

9 వ చికిత్స—

ద్వినిశాకటభీరక్తాయష్ట్యాహ్వై రామృతాన్వితైః,
ఆస్ఫోతమూలసిద్ధం వా పంచకాపిత్థమేన వా. 218
సిందువారసతం శిగ్రు బిల్వమూలం పునర్నవా,
వచా శ్వదంష్ట్రాజీమూత మేషాం క్వాథం సమాక్షికమ్. 219
పిబే చ్ఛాల్యోదనం దధ్నా భుంజానో మూషికార్దితః,

పసుపు, మానిపసుపు, ఎఱ్ఱవెఱ్ఱుడుతీగె, అతిమధురము, తిప్పతీగె, తెల్లదింటెనవేరు, కపిత్థపంచకము, వావిలివేరు, గ్రంధితగరము, మునగవేరు, మారేడువేరు, అటికమామిడివేరు, వస, పల్లేరువేరు, డావరడంగికాయ ఇవి కషాయముఁబెట్టి అందులో తేనె కల్పి పుచ్చుకొనుచు వరిఅన్నములో నావుపెరుఁగు వేసి భుజించుచుండిన మూషికాదులవిషము హరించును.

10 వ చికిత్స—

తక్రేణ శరపుంఖ్యాయా బీజం సంచూర్ణ్య వా పిబేత్. 220
అంకోలమూలకల్కం వా బస్తమూత్రేణ కల్కితః,

పానాలేపనయోర్యుక్తః సదాఖు విషనాశనః. 221

వెంపలివిత్తులు చూర్ణించి మజ్జిగలో కలిపి త్రాగినను లేపనము చేసికొనినను, ఊడుగవేరు చూర్ణమును గోమూత్రములో కలిపి త్రాగినను లేపనము చేసినను మూషికాదులవిషము హరించును.

11 వ చికిత్స—

మార్జారపలలం పాచ్యం భక్షయేత్సప్తవాసరం,
దీర్ఘదేహీ మూషికస్య గంధమూషీవిషాపహః. 222

పిల్లిమాంసమును వండించుకొని యేడుదినములు రేపుమాపు భక్షించిన, పందికొక్కు, చుంచెలుక, ఎలుక వీని దష్టముచే కలిగిన విషము హరించును.

12 వ చికిత్స—

శిలాతాలకకుష్ఠం చ భావ్యం నిర్గుండికాద్రవైః,
పానం మూషికదష్టానాం దత్తం తీవ్రవిషాపహమ్. 223

మణిశిల, తాళకము, కోష్టు, ఇవి సమముగ నూర్చి వావిలాకుపసరుతో నూరికల్కము చేసి పుచ్చుకొనిన చుంచెలుక యెలుక పందికొక్కు విషము హరించును.

13 వ చికిత్స—

గృహగోధీం సమాదాయ పిష్ట్వా తండులవారిణా,
లేపా దాఖువిషం హంతి పిబేద్వా క్షీరపాచితామ్. 224

బల్లిని బియ్యపుకడుగుతో నూరి శరీరమునకు లేపనము చేసినను ఆవుపాలలో వేసి కాచి యాపాలను పుచ్చుకొనినను పందికొక్కు చుంచెలుక గఱచినవిషము హరించును.

14 వ చికిత్స—

సర్షపం కుంకుమం తక్రం సమభాగం ఘృతం పిబేత్,
విషం మూషికదష్టానాం శమమాప్నోతి తక్షణాత్. 225

ఆవాలు, కుంకుమపువ్వు, మజ్జిగ ఇవి సమముగ నూరి ఆవునేతిలో కలిపి త్రాగిన పందికొక్కు, చుంచెలుక, ఎలుక వీని విషములు హరించును.

15 వ చికిత్స—

బింబాఫలసమాయుక్తం గృహధూమం పలార్ధకం,
పురాణాజ్యేన సప్తాహం లిహ మాఖువిషం హరేత్. 226

చింతపండు, కరుదువ్వ అరపలము చొప్పున కూర్చి పాత ఆవునేతిలో కలిపి యేడురోజులు పుచ్చుకొనిన పందికొక్కు, ఎలుక, చుంచెలుక విషము హరించును.

16 వ చికిత్స—

సితాయాః పలమానం తు బాణపుంఖరసం పలం,
యః పిబేత్ప్రాతరుత్థాయ మూషికస్య విషాపహమ్. 227

వెంపలిచెట్టు సమూలమును దంచి పిడిచికొనినరసము ఒకపలము, చక్కెర పలము కలిపి ప్రాతఃకాలమునందు త్రాగిన పందికొక్కు, చుంచెలుక, ఎలుక వీని కాటువల్ల కలిగిన విషము శాంతించును.

17 వ చుంచెలుకవిష చికిత్స—

ఊర్ధ్వాత్తు పతితో మూషః శ్వేతవర్ణస్సుదారుణః,
పాతస్థానే భవేద్గ్రంథి స్సా గ్రంథిర్మృత్యుదాయినీ. 228
గ్రంథిం శస్త్రేణ విస్ఫాట్య ఖరస్య శకృతం క్షిపేత్,
తేన దుష్టస్య గ్రంథితో విశ్రుతే శాంతిశ్చ ద్భవేత్. 229

చుంచెలుక పైనుండి మనుజునిశరీరమందు పడిన స్థలమందు మృత్యుదాయక మగు గ్రంధి జనించును; ఆగ్రంధిని శస్త్రముచే చివ్వి అందు గాడిదపెంటికలను వేసి లేపనము చేసిన నా గ్రంధులు శమించి విషము హరించును.

18 వ చికిత్సా—

భల్లాతార్కఫలం ముస్తా కపికచ్ఛుఫలం తథా,
రాలసిద్ధార్థకౌ తేషాం చూర్ణధూపప్రభావతః. 230
మూషికామశకామక్షి మత్కుణా విషకీటకాః,
పలాయంతే గృహం త్యక్త్వా యథా యుద్ధేఽతి కాతరః. 231

జీడిగింజలు, జిల్లేడుకాయలు, తుంగముస్తలు, తీటకోవెలకాయలు, యాక్షధూపము, తెల్లావాలు వీనిని చూర్ణముచేసి గృహమందు పొగవేసిన ఎలుకలు, దోమలు, ఈఁగలు, నల్లులు, విషజంతువులు ఇల్లు విడిచి తొలఁగిపోవును.

19 వ చికిత్స—

కుష్ఠం వచాసుదనకోశవతీఫలేన
సంయోజితం తదితి చూర్ణమిదం చతుర్ణాం,
గోమూత్రపీత మఖిలాఖువిషం నిహంతి
కోశాతకీక్వథనమాపిబతోఽథవాఽపి. 232

కోష్టు, వస, మ్రంగకాయ, చేదుబీర వీనిని సమభాగములు కూర్చి చూర్ణించి గోమూత్రములో కలిపి పుచ్చుకొనినను, చేదుబీరసమూలకషాయమును పుచ్చుకొనినను పందికొక్కు, చుంచెలుక, ఎలుక కాట్లవలన కలిగిన విషము శాంతించును.

20 వ చికిత్స—

రసం గంధం నిశాబంధూం గృహధూమం శిరీషజం,
బీజం దినకరక్షీరై ర్మర్దయిత్వా విలేపనమ్. 233
విశేషాన్మూషికవిషం హన్యా దద్యా న్విషోద్భవాక్,

రసము, గంధకము, పసుపు, దాసానిపువ్వు, కరిదువ్వ, దిరిసెనపువిత్తులు ఇవి సమాంశములు కూర్చి జిల్లేడుపాలతో నూతి పట్టించిన మూషికాదులవిషము శాంతించును.

21 వ చికిత్స—

శిలాతాళకకుష్ఠాని పిష్ట్వా నిర్గుండి జద్రవైః. 234
పానం మూషికదష్టానాం దత్వా తీవ్రవిషం హరేత్,

మణిశిల, తాళకము, కోష్టు వీనిని వావిలాకుపసరుతో నూతి త్రాగిన తీవ్రమైనమూషికాదులవిషము శాంతించును.

22 వ చికిత్స—

శిరీషకుసుమం తక్రై ర్వత్సనాభయుతం పిబేత్. 235
విషం మూషికదష్టానాం శమ మాప్నోతి తత్క్షణాత్,

దిరిసెనపుపువ్వులు, వసనాభి మజ్జిగలో నూతి త్రాగిన మూషికాదులవిషము శాంతించును.

23 వ చికిత్స—

రవిక్షీరైః కేశనూత్రం సప్తభి ర్భావితం క్రమాత్. 236
తేన దగ్ధ్వాఽర్కచూర్ణం చ క్షిపే దాఖువిషం హరేత్,

వెండ్రుకల త్రాడు నేడుమార్లు జిల్లేడుపాలలోతడిపి యెండించియుంచుకొని యాత్రాటితో కాలును కాల్చి దానిపైన జిల్లేడుచెక్క పొడుమును చల్లినట్లైన పందికొక్కు, చుంచెలుక, ఎలుక వీని విషము శాంతించును.

24 వ చికిత్స—

తోయై ర్వా నాగరం నస్యం పిబే ద్వాఽమృతసైంధవమ్,
అర్కధుత్తూరమూలం వా జలపానే విషాపహం. 237

సొంటి నుదకముచే నూతి నస్యము చేసినను, శుద్ధిచేసినవసనాభి, సైంధలవణము నూతి నస్యముచేసినను, జిల్లేడు, ఉమ్మెత్తవేరులు నూతి త్రాగించినను పందికొక్కు, చుంచెలుక, యెలుక విషము శాంతించును.

ఇతి మూషికవిషచికిత్సా.

గోధాదివిషజంతుగణము.

గోధి శ్చిక్రోడక శ్చైవ నకులః కృకలాసకః,
శరటాగృహగోధిశ్చ గోధాదికగణం భవేత్. 238

ఉడుము, ఉడత, ముంగిస, తొండ, నలికీచు, బల్లి అనునవి గోధాదిగణమనఁబడును.

ఉడుమువిషచికిత్స.

ఆక్రోణతండులీమూలం తులసీమూలకం తథా,
తండులోదకపానేన గోధేరస్య విషం హరేత్. 239

ఎఱ్ఱచిఱ్ఱి వేరు, తులసి వేరు, ఇవి బియ్యపుకడుగులో నూరి త్రాగిన నుడుము కాటువిషము శాంతించును.

2 వ చికిత్స—

లాంగల్యా కటుతుంబ్యాథ దేవదారునిశాపివా,
మూలం బీజం కాంజికేన లేపో గోధేరజం హరేత్. 240

బొక్కెనాకు, చేదుసొర, దేవదారు, పసపు, వీనివేళ్లుగాని విత్తనములు గాని కలితో నూరి లేపనము చేసిన నుడుమువిషము హరించును.

3 వ చికిత్స—

తిలం చ సర్షపాః కుష్ఠం బీజం కరజసంభవం,
ఉద్వర్తనాత్ప్రలేపా ద్వా గోధేరకృతజం హరేత్. 241

నువ్వులు, ఆవాలు, కోష్ఠు, కానుగవిత్తులు, ఇవి మృదువుగ నుదకమున నూరి యుడుముకాటుపై నుంచి చక్కఁగ రాచిన విషము శాంతించును.

ఉడుతకాటుచికిత్స.

కరంజబీజం సిద్ధార్థం తిలై ర్లేపో విషాపహః,
ఏరండతైలలేపేన స్థూలదంతవిషాపహః. 242

కానుగవిత్తులు, తెల్లావాలు, నువ్వులు నూరిపట్టించినను వంటాముదము పట్టించినను ఉడుతకాటువిషము శాంతించును.

2 వ చికిత్స—

నిశాదారునిశా చైవ మంజిష్టానాగకేసరం,
ఏషా మాలేపమాత్రేణ స్థూలదంతవిషాపహః. 243

పసుపు, మ్రానిపసుపు, మంజిష్ఠి, నాగకేసరములు, వీని నుదకముతో నూరి పట్టించిన ఉడుతకాటువిషము హరించును.

ముంగిసకాటువిషచికిత్స.

సమూలపత్త్రాం సర్పాక్షీం జలేన క్వథితం పిబేత్,
నరమూత్రేణ వా పిష్టం పిబే న్నకులజం హరేత్. 244

సర్పాక్షిచెట్టు సమూలము కషాయముఁజేసి త్రాగినను, నరమూత్రముతో నూరి రసముపిడిచి పుచ్చుకొనినను ముంగిస, వెంటవకాటువిషము హరించును.

2 వ చికిత్స—

వటపత్త్రీం మర్దయిత్వా కర్షమాత్రం పిబే జ్జలే,
నకులకృతగరంహంతి సర్వోరగవిషం హరేత్. 245

కుక్కపాలవేరు గాని, ఆకు గాని కర్షప్రమాణము నుదకమున నూరి త్రాగిన ముంగిస, ఎంటవ సర్పములవిషము శాంతించును.

వటపత్త్రీవిచారము.

నకులానాం భుజంగానాం కలహే నకులై స్సదా,
కాలకూటాపనోదాయ భక్ష్యతే వటపత్త్రికం. 246

ముంగిస సర్పములతో పోట్లాడుట కుద్దేశించినపుడు ముందుగ కుక్కపాల చెట్టున్నచోటును చూచి వచ్చి పిమ్మట సర్పములపైకి కలహమునకు పోయి వానిని తిన్నగా ఆచెట్టున్నచోటికి రానిచ్చి పాములమీఁద గలియఁబడి అవి కఱచినప్పు డెల్ల కుక్కపాలాకు కొఱికి నమలి తినుచు విషమును పోఁగొట్టికొనుచు పాములను చంపి వేయును.

తొండకాటుచికిత్స.

పలప్రమాణకం క్షౌద్రం పాయయే ద్వింశతి ర్దినాన్,
కృకలాసవిషం హంతి సర్వకీటవిషాపహం. 247

పూటకు పలప్రమాణముచొప్పున నిరువదిదినములు తేనె పుచ్చుకొనిన తొండ కాటు, తక్కినజంతువులకాటువిషము హరించును.

2 వ చికిత్స—

కర్షద్వయం చ గోమూత్రం పిబే ద్విం శతివాసరాన్,
కృకలాసవిషం హంతి సర్వకీటవిషాపహం. 248

దినమునకు రెండుతులములప్రమాణము ఆవుపంచితమును (ఇరువదిదినములు) పుచ్చుకొనిన తొండకాటు తక్కినవిషజంతువులకాట్లవిషము హరించును.

3 వ చికిత్స—

కృకలశ్యేనపిత్తేన భావితో మణజం రజం,

మధునా ద్విదినం భక్షేత్ కృకలాసవిషం హరేత్. 249

తొండలను కొట్టి భక్షించు 'తొండలడేగ' యనుపక్షియొక్క పిత్తమందు భావన చేసి యెండించిన మిర్యాలచూర్ణము నిష్క ప్రమాణము తేనెలో కలిపి రెండుదినములు పుచ్చుకొనిన తొండకాటువిషము శాంతించును.

—⟹ నలికీచుస్వరూపము ⟸—

పృష్ఠం రౌప్యసమాకారం పుచ్ఛం విద్రుమసన్నిభమ్,
శీర్షం దర్వీకరాకారం సరటేతి ప్రకథ్యతే. 250

వీపు వెండివలె తెల్లగ నిగనిగలాడుచు తోఁక యెఱ్ఱనివర్ణము కలిగి. శిరస్సు పాముఁవలె నుండునది నలికీచనియు, నలికిరియనియు, నలికి ండ్లపాముయనియు చెప్పఁబడును. ఇవి యిండ్లయందు విశేషముగ సంచరించుచుండును.

—⟹ నలికీచుకాటుకుచికిత్స. ⟸—

అర్కమూలం వచాచూర్ణం పీత్వా శీతేన వారిణా,
తస్య సరటవిషం సద్యశ్శాంతిర్భవతినిశ్చయం. 251

జిల్లేడువేరు, వస, సమాంశములు చూర్ణించి శీతోదకములో కలిపి పుచ్చుకొనిన నలికీచువిషము శాంతించును.

—⟹ బల్లికాటుచికిత్స ⟸—

కటుత్రయం సింధుకరంజబీజం ద్వయంనిశాయాఃకపికచ్ఛుబీజం,
నిహంతి పానేన విలేపనేన విషం ప్రశామ్యం గృహగోధకానాం.

సొంటి, పిప్పళ్లు, మిర్యాలు, సైంధలవణము, క్రానుగవిత్తులు, పసుపు, మానిపసుపు, దురదగొండివిత్తులు, ఇవి చూర్ణించి యుదకములో పుచ్చుకొనిన బల్లికాటు విషము హరించును.

అన్యత్ చికిత్స.—

గృహగోధావిషం హంతి కాశ్మరీఫలనస్యతః,

నేలగుమ్ముడుకాయలరసమును నశ్యము చేసినయెడల బల్లికాటువిషము, బల్లియుచ్చపోసినందువలన కలుగుబొక్కలు నశించును.

—⟹ సవిషమండూకాది జలచరవిషజంతుగణము. ⟸—

సవిషప్లవస్తుదుర్నామా శకులీమండుకాదికం. 253

విషకప్పలు గలకప్ప, వీపుమీఁద నల్లనిచార గలజలగ, జేడిసచేఁప (జేడుచేఁప) అనునవి విషజలచరగణమనంబడును.

సవిషమండూకదష్టలక్షణము.

ఏకదంష్ట్రార్దిత శ్శూనః సరుజః పీతక స్తృట్,
సనిద్ర చ్ఛర్దిమాం ర్దష్టో మండూకై స్సవిషై ర్భవేత్. 254

విషపుకోఱలు గలకప్పగొఱకకోఱచే కాటు కలిగినయెడల శరీరము పొద్దు పొఱుట, శ్రమము దేహము పసుపురంగగుట, దాహము, నిద్ర, వమనము కలుగును.

1 వ చికిత్స—

శిరీష ఫలమూలం చ స్నుక్ క్షీరేణ చ భావితం,
చూర్ణం మృదుతరం కుర్యా త్పిబే ద్భేకవిషాపహం. 255

దిరిసెనపుకాయలు, వేళ్లు, జెముడుపాలతో భావనచేసి యెండించి చూర్ణించి యుదకమునఁగలిపి త్రాగిన మండూకదష్టవిషము హరించును.

2 అన్యత్—

త్ర్యూషణం మేఘనాదం చ భేకమత్స్యవిషాపహం,

త్రికటుకములు, చిఱ్ఱివేరు నూఱి మాత్రలుచేసి భక్షించిన విషముతోఁగూడిన కప్పకాట్లవిషము హరించును.

సవిషమత్స్యదష్ట లక్షణము.

మత్స్యాస్తు సవిషాః కుర్యు ర్దాహం శోథం రుజంతథా. 256
మూర్చ్ఛాతిరుధిరం పాతం పూతిమాంసంశనై శ్శనైః,
రక్త మత్యంత విస్రావం విశీర్ణం విస్మృతిర్భవేత్. 257

టేడిసచేఁప, (టేకుచేప) యనుదానికి ముక్కుపై నొకశూలకవంటి నిడుపైనకొ ముండును. అచేఁప కఱచి దానికొమ్మునఁ గొట్టెనేని యెట్టిమనుజుఁ డైనను పడిపోవు టయేకాక శరీరము మంటలు, వాపు, మాంద్యము, మైకము, విపరీత్వము, కలిగి గాయమునుండి శరీరమాద్యంతిమునందుండురక్తము పీల్చినటుల స్రవించుచుండును. కాటుపడినచోట మాంసము కుళ్లి రాలి పోవుచుండును; ఒకవేళ దీనివలన మృతి సైతము సంభవింపవచ్చును.

3 వ చికిత్స—

శిలాజతుఘృతే పాచ్యం లేపయే త్తద్ఘృతంక్షతే,
ఖానే పానే ప్రదాతవ్యం గుంజామాత్రం శిలాజతు. 258
క్షీరేణ లేపితం నిత్యం విషమత్స్యవిషాపహం,

నిష్కప్రమాణము గోమూత్రశిలాజితును, పలప్రమాణముగల అవునేతిలో వేసి కాచి ఆఘృతమును గాయమునకు లేపనము చేసి తులప్రమాణము నేతిని పుచ్చుకొనుటయే కాక నేతిలో కాచఁబడినగోమూత్రశిలాజిత్తు గురిగింజప్రమాణము భక్షించుచు అవుపాలలో గోమూత్రశిలాజితును చాది కాటుపైన లేపనము చేయుచుండిన ఠేకుచేపగాయమువలన కలిగినఅపాయము తప్పి జీవించును.

అన్యచ్చికిత్స:—

శృంగిమత్స్యవిషం స్వేదా త్కించి ద్ఘృత సమన్వితం. 259

ఠేకుచేపవలన కాటుఁబడినవానికి ఘృతసంఘట్టనము చేసి చెమటను ప్రవింపఁజేసిన విషము గాయము నివృత్తించును.

సవిషజలగాకావిషలక్షణము.

కండూశోధం జ్వరం మూర్ఛాం సవిషాస్తు జలౌకసః,

విషపుజలగ కఱచినట్టయిన జిల, వాపు, జ్వరము, మూర్ఛ కలుగును.

జలగకాటుచికిత్స

మూలత్వక్పత్రపుష్పాణి బీజం చేతి శిరీషతః,
గవాం మూత్రేణ సంపిష్టం లేపా ద్విషహరంపరమ్. 260

దిరిసెనపువేరుపట్ట, ఆకు, పువ్వులు, విత్తులు, అవుపంచితములో నూరి జలగకాటుకు రాచిన విషము గాయము హరించును.

గద్యమ్. ఇతి శ్రీమద్ధరాత్మజామనోరమణకరుణాకటాక్షవీక్షణాసాదితశ్రీమజ్జవిద్యాప్రవీణేన బొద్దికూరపాటి వెంకటకృష్ణ వైద్యసుధాకర పౌత్రేణ వేంకటనృసింహాభిషక్పురందరపుత్రేణ వైద్య జ్యోతిషకవిత్వ విద్యాపారీణేన దృక్చికిత్సాసంగ్రహాధాతుమారణశోధనవిధాననాడ్యజ్ఞానదుర్వాదనిర్వాపణాదిగ్రంథరచనాధురీణేన వేంకటరంగాభిధానభిషగ్వరేణ విరచితే విషవైద్యచింతామణౌ జంగమవిషచికిత్సానామ తృతీయమయూఖ స్సమాప్తః.

శ్రీరస్తు

విషవైద్యచిన్తామణి.

కృత్రిమ, యోగజవిషలక్షణచికిత్సానిరూపక

చతుర్థమయూఖము.

--(o)--

తనోతు మంగళం యస్య పత్నీ మంగళదేవతా,
మంగళానాం నిధిస్సోయం రామోమంగళవిగ్రహః. 1
అతః పరం ప్రవక్ష్యామి కృత్రిమం యోగజం విషం,
లక్షణాని చికిత్సాశ్చ వమనై ర్రేచనాదిభిః. 2

ఈమయూఖమునందుఁ గృత్రిమవిషముయొక్కయు, యోగజవిషముయొక్కయు నిదానములను దన్నివారకము లగువమనవిరేచనచికిత్సలును తెలియంజేయఁబడుచున్నవి.

కృత్రిమవిషవిచారము.

అన్నేన విషజీవానాం చూర్ణై ర్విషయుతై ర్ఘృతం,
మిశ్రితం నచ కేశైశ్చ లోహానాం చూర్ణసంచయైః. 3
కృత్రిమం తు విషం ఖ్యాతం పక్షా న్మాసా ద్విబాధతే,

స్త్రీపురుషు లొండొరులు పరస్పరవశీకరణమునకై మర్లుమందు అని చెప్పంబడుకొన్ని విషజంతువులను చంపి చేయఁబడినచూర్ణములను గాని, గోళ్లు, వెండ్రుకలు, కొమ్ములు మొదలైనవానిచే చేయంబడినచూర్ణములను గాని శుద్ధిగావింపని లోహములచూర్ణములను గాని భక్ష్యపానాదులలోఁ గల్పి భక్షించునటులఁ జేయుటచేతను, మరులు గలుగుటకు మాఱుగ గర్భమందు కృత్రిమవిషముగ పరిణమించి పదిరేనుదినములకుఁ గాని యొకమాసమునకుఁ గాని బయల్పడి మనుజులనుఁ బాధించును. ఇదియే కృత్రిమవిష మనంబడును.

రజశ్శుక్రం చ మూత్రం చ పంచేంద్రియమలం తథా. 4
స్వేదం చ నఖకేశాశ్చ సంయోగా త్కృత్రిమం విషం,

మరులుమందులలో చేర్పఁబడు రేతస్సు, రజస్సు, మూత్రము, నాలుకయందలి పాచి, దంతమలము, కంటిపుసి, చెవుగులిమి, ముక్కులోనిపక్కులు, శరీరమునందలి చెమట, గోళ్లు, వెండ్రుకలు అనునవియన్నియు కృత్రిమవిషములే యగును. అవి స్త్రీ పురుషులగర్భమందు చొచ్చి క్షయాపస్మార మందాగ్నిమలబద్ధకములఁ గలిగించును.

కృత్రిమవిషకార్యము.

ఆలస్యం కురుతే జాడ్య మన్న ద్వేషం మనోవ్యథా. 5
విడ్బంధం చిత్తచాంచల్యం కాసశ్వాస బలక్షయం,
రక్తస్రావో జ్వర శ్శోషః పీతచక్షు శ్చ లక్షయేత్. 6
పీతాభం దేహ మాద్యంత ముదో గ్రహా ముదఃక్షయం,
మందాగ్నిః పిష్టవిట్ క్షోభం లక్షణంకృత్రిమంవిషమ్. 7

మిక్కిలిసోమరితనము, పనిలియందలసట, ప్రతికార్యమునందు విరక్తి, బుద్ధి వృత్తులు జడత్వముగ నుండుట, అన్నద్వేషము, నిరంతరము చింతాపరంపరలలో మునిఁగి తేలుచుండుట, ఎల్లప్పుడు పరాకుగనుండుట, విరేచనబద్ధకము, మలము పెంటి కలుకట్టుట, మనశ్చాంచల్యము, దగ్గును, దగ్గితే కళ్లెవెంట రక్తము పడుట, శరీరము బలహీన మగుట అస్థిగతజ్వరము, శోష, కన్నులు శరీరము పచ్చనిరంగు కలిగి యుండుట, బొమ్మ కుష్కించి గుంటపడుట, అగ్నిమాంద్య మేర్పడుట, శరీరమందు క్షోభ మేర్పడుట, ఈలక్షణములు కలిగి యుండిన మర్త్యునందు (కృత్రిమవిషము) గర్భమందు పొడుకొని యున్న దని గ్రహింపవలయును.

1 వ చికిత్స.—

వటపత్రీయమూలాని అజాక్షీరేణ పేషయేత్,
పాయయే ద్వమనం ద్విత్రిపర్యాయం రేచనం సహ. 8
పురాతనం నూతనాపి హారయే త్కృత్రిమం విషం,

కుక్కపాలవేరు ఒల్చు తులమెత్తు వెన్నవలె నూరి, రెండుఅరాకుల మేకపాలలో కల్పి త్రాగిన 2-3 మార్లు వమనము 2-3 మార్లువిరేచనముఅయి మరులు మందుల విషము వెండలంట శాంతించును. మరులుమందులను నశింపఁజేయు మహౌషధములలో నిదియే అగ్రగణ్యము. ఈ యౌషధము స్థావర జంగమ కృత్రిమ రోగజవిషముల నన్నిటిని నిస్సంశయముగ హరించును.

2 వ చికిత్స.—

మృతం నూతం మృతం స్వర్ణం సంశుద్ధం హేమమాక్షికం. 9
త్రయాణాం గంధకం తుల్యం మర్ద్యం కన్యాద్రవై ర్దినం,
తచ్ఛుష్కం ససితాక్షౌద్రే ర్మాస మేకం విహే త్సదా. 10

వహ్నిమూలయుతం క్షీరం మనుష్యగరనాశనం,

స్వర్ణభస్మము, స్వర్ణమాక్షికభస్మము, రసభస్మము ఇవి సమభాగములు, శుద్ధి చేసినగంధకము మూఁడుతులములు వీనిని కలబందరసముతో నూతి మాత్రలు చేసి నీడ నారఁబెట్టి పూటకు మాషమాత్రము మాత్రను ప్రాతస్సాయంకాలములయందు పుచ్చుకొని వెంటనే చిత్రమూలపువేరు నొకతులప్రమాణము గిద్దెడు ఆవుపాలలో నూతి కలిపి త్రాగవలెను. ఇట్లొకమాసము కావించిన నెంతకాలమునుండి పాదు కొనియున్న కృత్రిమవిషమైనను నశించును.

3 వ చికిత్స:—

పుత్రజీవిఫలే మజ్జాం నిష్కమాత్రం గవాం పయోః. 11

పీత్వా చోగ్రగరం హన్యా ద్విషం కృత్రిమయోగజం,

పుత్రజీవిఫలములవేసగమును పూటకు వరహాయెత్తుచొప్పున గిద్దెడు ఆవుపాలలోఁ గలిపి త్రాగిన మూఁడుదినములకు కృత్రిమవిషము యోగజవిషము హరించును.

4 వ చికిత్స.—

శతీపుష్కరమూలం చ పాచ్యం శీతలవారిణా. 12

త త్పిబే చ్ఛతలే పానే గరతృష్ణా జ్వరాపహం,

నల్లఅతివస, పుష్కరమూలము, సమముగ తూచి శీతోదకమున వైచి కషాయము చేసి యాకషాయమును సుఖోష్ణముగ పానము చేసిన కృత్రిమవిషజనిత మగు అస్థిగతజ్వరము శాంతించును.

5 వ చికిత్స.—

గృహధూమం జలైః పిష్ట్వా తండులీమూలతుల్యకమ్. 13

తస్మా చ్చతుర్గుణం చాజ్యం ఘృతా త్క్షీరం చతుర్గుణం,

ఘృతశేషం పిబే త్సర్వం శమయే త్కృత్రిమం విషమ్. 14

కరుదువ్వ, చిర్రివేళ్లు సమాంశములు గూర్చి యుదకముచే నూతి అందుకు నాల్గువంతులు ఆవునేయున్ని, నేతికినాలుగువంతు లావుపాలునువైచి ఘృతపక్వముగఁ గాచి ఆఘృతమును పుచ్చుకొనిన పెట్టుమందులవలన కలిగినక్షయవ్యాధి నశించును.

6 వ చికిత్స.—

సమూలపత్రాం సర్పాక్షీం జలేన క్వథితాం పిబేత్,

నరమూత్రైశ్చ వాఽపిష్టం పిబే త్సర్వగరాపహమ్. 15

సర్పాక్షిచెట్టు సమూలము కషాయముఁజెట్టి పుచ్చుకొనినను నరమూత్రముతో నూతి ముద్ద చేసి భక్షించినను కృత్రిమవిషము నశించును.

7 వ చికిత్స.—

ఏలా తాలీసపత్రాణి త్ర్యూషణం జీరకం సమం,
చూర్ణాద్ధిచ సితా యోజ్యా భుక్త్వా గరహారం భవేత్. 16

ఏలకులు, తాలిసపత్రి, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిర్యాలు, జీలకఱ్ఱ సమభాగములుగ చూర్ణించి సమాంశము చక్కెర కల్పుకొని భక్షించు చున్నచో పదిదినములకు కృత్రిమవిషము హరించును.

8 వ చికిత్స.—

పయసా రజనీ కుష్ఠం మధ్వాజ్యగృహధూమకం,
తండులీమూలసంయుక్తం కర్షం గరహారం పిబేత్. 17

పసుపు, కోష్టు, కరుదువ్వ, చిఱ్ఱివేలు ఇవి సమాంశములు పాలతో నూరి తేనె నెయ్యి వేసి కల్పుకొని భక్షించిన కృత్రిమవిషము శాంతించును.

9 వ చికిత్స.—

తుల్యేన టంకణేనైవ మ్రియతే భక్షణా ద్విషం,
అతిమాత్రం యదా భక్తం తదాజ్యం టంకణం పిబేత్. 18

శుద్ధి చేసినవెలిగారభస్మమును నేతితో సేవించుచుండిన కృత్రిమవిషము నశించును.

10 వ చికిత్స.—

వృషభూనింబపత్రాణి పటోలం చపలా పలం,
తోయే చాష్టగుణే క్వాథ్యం పాదశేషం సమాహరేత్. 19
క్వాథతుల్యం ఘృతం గవ్యం ఘృతార్ధ మభయారసం,
ఘృతశేషం పచే త్సర్పిం పానా ద్గరహారం ఘృతమ్. 20

అడ్డసరము, నేలవేము, చేదుపొట్ల వీనిని దినుసుకు పలము చొప్పున కూర్చి పక్కాముక్కగ నలియఁగొట్టి కుండకువేసి యిరువదినాలుగుపలములయుదకము పోసి పొయిమీఁద బెట్టి ఆఱుపలములు అనఁగా నాల్గవవంతుకషాయము శేషించునటుల కాచి వడియఁగట్టి యాకషాయమునకు సమము ఆవునేయి, ఆవునేతికి సమము కరకకాయలస్వరసమును పోసి చిక్కఁగపాకముగ గాచి పైనపక్వ మైనపిమ్మట ఘృతమును వడిచికొని ఆఘృతమును సేవించుచుండిన కృత్రిమవిషములన్నియు హరించును.

11 వ చికిత్స.—

భృంగో ర్వారే శనే ర్వారే ప్రాత స్స్నాయంతసం పిబేత్,
కుళుద్ధయామం కుడుబం శనే ర్వారే నిశార్ధకే. 21

కాంజికం తిల్యకం పీత మేకైకపలమానకం,
పూగీఫలం చాభయం చ శ్వేతబర్బరవల్కలమ్. 22
గ్రాహ్యం ప్రత్యేకకర్షార్థం కషాయ మవతారయేత్,
చతుర్భాగావశేషేఽస్మిన్ విరేకౌషధసంయుతమ్. 23
పీత్వా కృత్రిమజాతాని ప్రవతంతి విరేచనే,
పథ్యం లఘుతరం దేయ మారోగ్యం చ సుఖీ భవేత్ 24

శుక్రవారము ప్రాతస్సాయంకాలములయందును శనివారము ప్రాతస్సాయంతనములందును పూటకు నాలుగుపలముల ప్రమాణము లవకట్టును త్రాగింపవలెను. శనివారము రాత్రి రెండుజాములకు పలప్రమాణము కూటినీళ్లలో పలప్రమాణము నువ్వులనూనె కలిపి త్రాగింపవలయును. ఆదివార ముదయముననే అఱపలము తెల్లతుమ్మచెక్క అఱపలము సిగిసపువక్కలు, అఱపలము కరక్కాయలయొలుపు, వక్కముక్కగా సలియఁగొట్టి ఆఱుఆళాకులనీళ్లుపోసి చతుర్థావశేషముగఁ గషాయముకాచి వడిచికొని అందులో నిర్వికార మైనవిరేచనౌషధమును గలిపి త్రాగించిన నాలుగైదు పర్యాయములు విరేచనములై కృత్రిమవిషములు పడిపోవును. చారును లఘ్వాహారము నొసంగవలెను.

12 వ చికిత్స:—

వరుణస్య చ పత్రాణి స్వరసం త్రిదినం పిబేత్,
నాశయే ద్గరయోగోత్థవిష మత్ర న సంశయః. 25

వెంగలింగఆకులు నూఱి స్వరసమును పిడిచికొని పూటకునాలుగుతులముల చొప్పున మూఁడుదినములు త్రాగిన కృత్రిమయోగజవిషములు హరించును.

13 వ చికిత్స.—

కరవీరారుణప్రాఙ్మూలం గంధం జంబీరవారిణా,
శిశ్నస్యాపి భగస్యాపి లేపనం తదనంతరమ్. 26
బంధయే త్పుష్యపత్రాణి యామమాత్రే గరం హరేత్,

తూర్పుగాపాతిన యెఱ్ఱదొంతరగన్నేరువేరును నిమ్మకాయరసముతో నూఱి శిశ్నమునకు గాని భగమునకు గాని పట్టువేసి పిమ్మట గుమ్మడియాకులు వేసి కట్టుగట్టి జామునే పుంచిన స్త్రీపురుషులకు పెట్టుమందులు నశించును.

14 వ చికిత్స.—

జంబీరస్య కపిత్థస్య జంబ్వస్థీని సమంసమం. 27
సితేనాపి ఘృతే నాపి పిబే ద్గరవిషం హరేత్,

నిమ్మవిత్తులు, వెలగవిత్తులు, నేరేడువిత్తులు నూరి ఆవునేతితోఁగాని చక్కెరతో గాని కల్పి పుచ్చుకొనిన కృత్రిమవిషము శాంతించును.

15 వ చికిత్స.—

పంచాదశాభయా బీజ మషీం తైలేన లోడయేత్. 28

పిబే ద్గరహారం యామే పతంతీ గర మద్భుతం,

పదియేనుకరక్కాయలవిత్తులను మసిచేసి నూనెలో కల్పి త్రాగిన జామూసేపటిలో పెట్టుమందులు విరేచనములో పడిపోవును.

16 వ చికిత్స:—

ఆరనాళేన సంయోజ్యం ప్రవాళఫలవల్కలమ్. 29

మర్దితం పానమాత్రేణ హరయే త్కృత్రిమం విషం,

బీరవృక్షముయొక్క పట్టను కలితో నూరి త్రాగిన కృత్రిమవిషముహరించును.

17 వ చికిత్స.—

వజ్రవల్లీయమూలం వా బీజం వా చూర్ణితం పిబేత్. 30

తక్రేణ చ వినశ్యంతి కృత్రిమం యోగజం విషం,

నల్లేరువేళ్లను గాని విత్తులను గాని నూరి చిక్కనిఆవుమజ్జిగ అరసోలెడులో కలిపి త్రాగిన కృత్రిమయోగజవిషములు హరించును.

18 వ చికిత్స:—

భ్రష్టాభయాపంచకచూర్ణయుక్తం తిలైర్యన ఖాదే ద్గరనాశనం స్యాత్.

అయిదుకరక్కాయలపప్పులను వేయించి చూర్ణించి అరసోలెడునూనెలో కల్పి త్రాగిన పెట్టుమందులు నశించును.

19 వ చికిత్స —

జంబుత్వగ్బీజభూధాత్రీస్వరసం గరనాశనం,

చందనం ద్యామకే మూలం పటీగరహారం పరమ్. 32

నేరేడుపట్ట, విత్తులు, నేలయుసిరిక సమాంశములుకూర్చి నీళ్లతో స్వరసమును తీసి పుచ్చుకొనినను చందనము, కామంచిపూరివేళ్లు నూరి మాత్రచేసి భక్షించినను పెట్టుమందులు హరించును.

20 వ చికిత్స.—

విషతిందుకబీజానాం తైలం భూపుటసాధితం,

లేప్యం గరహారం చిత్రం పాదాంగుళనఖేషు చ. 33

ముష్టివిత్తులభూపుట తైలమును కాళ్లగోళ్లకు లేపనముచేసి యెండలోఁ గూర్చుండఁబెట్టిన పెట్టుమందులు హరించును.

21 వ చికిత్స:—

అజాక్షీరేణ సమ్మర్ద్య మూల మంకోలజం రసం,
గ్రాహ్యం పానేన గరహం రేచనా ద్వమనా ద్ధ్రువం. 34

ఊడుగవేరుచెక్కను నూఱి అరసోలెడు మేకపాలలో కల్పి త్రాగిన వమనవిరేచనము లయి పెట్టుమందులు పడిపోవును.

22 వ చికిత్స:—

జంబీరపలమాత్రం తు సమూలం చ హిమావతి,
పిష్టం తక్రేణ మిళితం పాయయే ద్గరనాశనమ్. 35

రడ్డివారినానబాలాకు సమూలము నూఱినముద్ద నిమ్మకాయంత అరసోలెఁడు మజ్జిగలో కలిపి త్రాగిన కృత్రిమవిషము హరించును.

23 వ చికిత్స:—

గంధం కతకబీజానాం ద్వికేరాంబుసితాన్వితం,
పిబే ద్గరహరం సత్యం విషం యోగజనాశనమ్. 36

తులప్రమాణము చిల్లగింజలగంధమును రెండు టెంకాయలనీళ్లలో కలిపి చక్కెర చేర్చి పుచ్చుకొనిన కృత్రిమయోగజవిషములు హరించును.

ఇతి కృత్రిమవిషచికిత్స.

యోగజవిషలక్షణము.

సమాంశేన తు మధ్వాజం మేవం సంయోగజం విషం,
తైలకర్పూరజంబీరసంయోగా ద్యోగజం విషమ్. 37

1 పలము తేనె, పలము నేయి కలిపి త్రాగిన యోగజవిషమై జీవులను చంపును. ఈసంయోగములో భక్షణార్హమైనమఱియేయితరవస్తువులు చేరినను తేనె నేయి యొక్క సంయోగమువలన కలిగినవిషధర్మము నశించును. మఱియు నూనెయు, కర్పూరమును, నిమ్మపండ్లరసమును సమాంశములుగ జేర్చి పుచ్చుకొనిన యోగజవిషమగును.

నారికేలాంబుకర్పూరసంయోగా ద్యోగజం విషం,
మరిచం తుంబికామూలం యోగజం విష మేవ చ. 38

టెంకాయనీరు, కర్పూరము చేర్చిన యోగజవిష మగును. మిరియాలు, సొరవేరు సమాంశములు కలిపి నూఱినను యోగజవిషమగును.

ఏకద్యం పాయససురా కృసరాద్యోగజం విషం,
ఉగ్రగంధామాక్షికయోః మేళనాద్యోగజంవిషమ్. 39

పాయసము, కల్లు, నువ్వులు బెల్లము, (లేక, పులగము) ఈమూఁడును కలిపిన యోగజవిష మగును. వసయును, తేనెయును సమాంశములు కలిపినను యోగజవిష మగును.

మాక్షికం తిలతైలం చ మేళనం యోగజం విషం,
సారసాఖం మాక్షికం చ మేళనం యోగజం విషమ్. 40

తేనెయు, నూనెయు సమాంశములు కలిపినను తామరవిత్తులు, తేనెయు సమాంశములు కల్పినను యోగజవిష మగును.

ద్రాక్షాసవం చ మైరేయం శార్కరం యోగజం విషం,
మంథక్షీరాన్నసంయోగం పీతం చే ద్యోగజం విషమ్. 41

ద్రాక్షసారాయి, ఖర్జూరపుసారాయి, చక్కెరసారాయి, సమాంశములు కలిపి త్రాగిన యోగజవిష మగును. క్షీరాన్నము, అంబలి సమాంశములు చేరిన విషమగును.

హారిద్రః కటుతైలేన భృష్టం చే ద్యోగజం విషం,
ఉపోదకాతిసారాఖ్య తిలకల్కేన యోగజమ్. 42

హారిద్ర (కడపచెట్టు) శాకము ఆవనూనెతో వేచిన యోగజవిషంమగును. నువ్వులకల్కముతో సిద్ధము చేయఁబడిన ముంపబచ్చలికూర సంయోగజవిష మగును.

బలాకా వారుణీయుక్తా కుల్మాషైశ్చ వియుజ్యతే,
భృష్టా వారాహవసయా సైవ సద్యో నిహంత్యసూన్ 43

తెల్లకొక్కెరమాంసము వారుణీమద్యముతో గూడినను, గుగిళ్లతోడను చేరినను, పందిచమురుతో వేయించఁబడినను సద్యఃప్రాణహర మగువిష మగును.

తద్వ త్తిత్తిరిపత్రాశ్చ గోధాలావకపింజలాః,
ఐరండే నాగ్నినా సిద్ధా స్తత్తైలేన విమూర్ఛితాః. 44

తిత్తిరిపక్షి, నెమలి, ఉడుము, లావుక, కపింజలము, అనువానిమాంసములలో దేనిమైనను, ఆముదపుకట్టెలనిప్పులతో కాచిగాని వండిగాని ఆముదము వేసి వేయించి కాని భక్షించిన తోడనే ప్రాణములను హరించును.

హారీతమాంసం హారిద్రశూలకప్రోతపాచితం,

హారిద్రవహ్నినా సద్యో వ్యాపాదయతి జీవితమ్. 45
భస్మపాంసుపరిధ్వస్తం తదేవ చ సమాక్షికం,

హారీతపక్షి (పసుపుపావురము) మాంసమును ఇనుపశూలమునఁ గ్రుచ్చి కాల్పఁబడినచో తత్క్షణముననే చంపునట్టివిష మగును. ఆమాంసమే, బూడిద, ధూళి, వీనిచే దుష్టమైనను తేనెతో చేరినను యోగజవిషమగును.

న జాతు కటుతైలేన భృష్టా కుద్యా దుపోదకామ్. 46
ప్రియంగుకల్కస్నిగ్ధాంగః పాయస న్న సమాచరేత్,

తైలమునఁ గాని మద్యములోఁగాని కాల్పఁబడినదుంపబచ్చలి విష మగును. ప్రేంకణపుకల్కముచే తలంటి స్నానము చేసినవాఁడు పాయసమును భుజించిన విషమగు.

భాసో విరుధ్యతే శూల్యః కంపిల్ల స్తక్రసాధితః. 47

శూలమునఁ గ్రుచ్చి పక్వము చేయఁబడిన భాసపక్షిమాంసము విష మగును. అటులనే తక్రముచే పక్వము చేయఁబడినకంపిల్లము విష మగును.

మత్స్యని స్తలనస్నేహసాధితాః పిప్పలీ స్త్యజేత్,
కాంస్యే దశాహ ముషితం సర్పి రుష్ణం త్వగుష్కరే. 48

మత్స్యముల వేయించఁబడిననెయ్యితో సిద్ధము చేయబడినపిప్పళ్లు విష మగును. కంచుపాత్రలో పదిదినము లుంచి పెట్టఁబడిననెయ్యి విష మగును.

—యోగజవిషచికిత్స.—

పుత్రజీవఫలే నైవ రజనీ మూరనాలకైః,
దేవదాసీనృమూత్రైర్వా సర్పాక్షీ చంద్రవారుణీ. 49
గిరికర్ణియమూలం వా ప్రత్యేకం యోగజం హరేత్,

పుత్రజీవిఫలము, పసుపు, కలితో నూరి త్రాగినను, దావరడంగిఫలమును గాని, సర్పాక్షిచెట్టువేరును గాని, పొట్టిపాపర వేరును గాని, గంటెనవేరును గాని నరమూత్రముతో నూరి త్రాగినను యోగజవిషము హరించును.

2 వ చికిత్స.—

మధ్వాజ్యం కాక మాచ్యాస్తు త్రివై పిష్ట్వా విషంహరేత్. 50
గిరికర్ణి నాగపుష్పీముండిపానా ద్విషాపహం,

తేనె, నేయి, నల్లకాచిపండ్లు ముద్దగా నూరి భక్షించినను, తెల్లగంటెన, నాగపుష్పి, తెల్లబోడతరము సమముగ నూరి భక్షించినను యోగజవిషము నివారణమగును.

సర్వవిషచికిత్స

బిల్వస్య మూలం సురసస్య పుష్పం
ఫలం కరంజస్యనతం సురాహ్వం,
ఫలత్రికం వ్యోషనిశాద్వయుం చ
బస్తస్య మూత్రేణ సుసూక్ష్మపిష్టం. 51
భుజంగలూతోందుర వృశ్చికాద్యైః
విషూచికాజీర్ణగరజ్వరైశ్చ,
ఆర్తాన్ నరాన్ భూతనిధర్షితాంశ్చ
స్వస్తీకరోత్యంజనపాననస్యైః. 52
ప్రలేపాద్యైశ్చ నిశ్శేషం దంశాదప్యుద్ధరేద్విషం,
భూయో వేగాయ జాయేత శేషం దూషీవిషాయ వా. 53

మారేడువేరు, తులసిపువ్వులు, కానుగకాయలు, గ్రంధితగరము, దేవదారుపట్ట, త్రిఫలములు, త్రికటుకములు, పూరపసుపు, మ్రానిపసుపు అనునవి మేకపంచితములో నూరి త్రాగినను, అంజనము చేసినను నస్యము చేసినను, పాములు, లూతలు, ఎలుకలు, తేళ్లు, మొదలైనవానివిషములును కలరా, అజీర్ణము, పెట్టుమందులవలన కలిగిన జ్వరము, భూతభీతి నశించును. మరియును గాయములకు పట్టించిన విషముయొక్క అన్నివేగములు నివారించి సుఖము కలుగును.

గద్యమ్. ఇతి శ్రీమద్ధరాత్మజామనోరమణకరుణాకటాక్షవీక్షణాసాదిత భైషజ్యవిద్యాప్రవీణేన బొద్దికూరపాటి వెంకటకృష్ణవైద్యసుధాకర పౌత్రేణ వేంకటనృసింహాభిషక్పురందరపుత్రేణ వైద్యజ్యోతిషకవిత్వ విద్యాపారీణేన దృక్సిద్ధాన్త సంగ్రహ ధాతుమారణశోధనవిధాన నాడ్యజ్ఞానదురావదనిర్వాపణాదిగ్రంథరచనాధురీణేన వేంకటరంగాభిధానభిషగ్వరేణ విరచితే విషవైద్యచింతామణౌ కృత్రిమయోగజ విషలక్షణచికిత్సాకథనంనామ చతుర్థమయూఖః.

విషవైద్యచిన్తామణి సమాప్తము.

వావిళ్లప్రెస్, తండయార్పేట, చెన్నపురి.—1919.

సీతారామాంజనేయ సంవాదము, సటీక

అనేకనూతనవిషయములఁ జేర్చి చిన్నసైజున చక్కఁగ ముద్రించినారము ఇదివఱకు ప్రకటితములైన గ్రంథములకన్న ఈకూర్పు బాగుగ నున్నదని గ్రంథము చూచువారికి తెలియకపోదు.

సాధారణప్రతి 1-కి రూ. 1-12-0.
మేలుప్రతి 1-కి రూ. 2-12-0.

పెద్దబాలశిక్ష.

చక్కఁగ పరిష్కరించి అనేకవిషయములు, భూగోళచరిత్రాంశములు, పటములుఁ జేర్చి మంచికాగితములపై పెద్దక్షరములతోఁ జక్కఁగ బ్రకటించియున్నాము.

సాధారణప్రతి 1-కి రు. 0-8-0.
మేలుప్రతి 1-కి రు. 0-12-0.

యజుర్వేదకథాసంగ్రహము.

ఇందు యజుర్వేదము (సంహిత, బ్రాహ్మణము) లోనివైదికములగు కథలన్నియు సంగ్రహముగ తేటతెలుఁగున వివరింపఁబడియున్నవి గొప్పవిద్వాంసులుకూడ వినని గాథ లెన్నియో కలవు. వినుటకు సొంపుగ నుండును. ఎల్లరును చదువఁదగినది.

వెల ప్రతి 1-కి రు 0-8-0.

వేమనపద్యములు, 3060 తాత్పర్యసహితము.

ఆబాలగోపాలము తెలియునట్లు తేటతెల్లపు భాషలో తాత్పర్యముతో మంచికాగితములమీఁద ముద్రించి ప్రకటించినారము. చక్కనికూర్పు.

వెల రూ. 3-8-0.

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.